

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาการเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาใช้เพื่อประกอบการวิจัย นำเสนอ โดยแบ่งหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.2 หลักของเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.3 การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงแห่งตน
  - 2.1 ความหมายของความพอเพียงแห่งตน
  - 2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน
3. ตัวแปรที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน
4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง
  - 6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับของรัฐ ทั้งในทางพัฒนาและบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน ในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม

ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของคนไทย ให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ อย่างสมดุลพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียงประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2542 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) โดย 3 ห่วง คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตลอดจนคำนึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

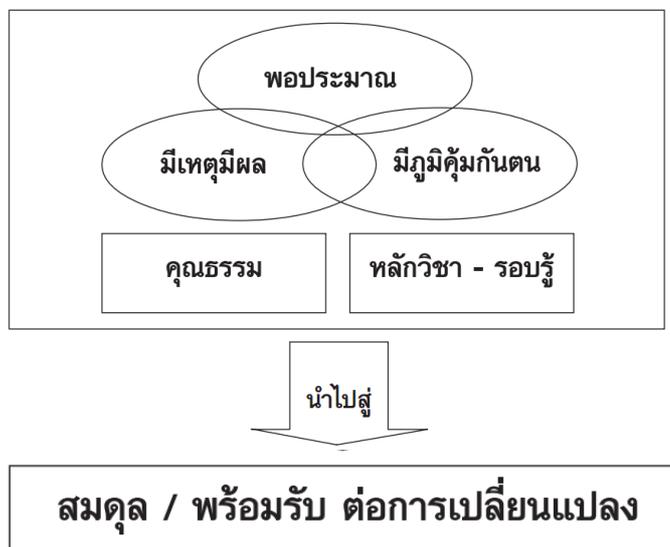
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตทั้งไกลและใกล้

เงื่อนไข คือ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย

1. เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยสรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2547 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จึงสรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนด้วยการพึ่งตนเองและมีจิตสำนึกประกอบด้วย คุณธรรมตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ยั่งยืน มีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม มุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทย ไม่ใช่เฉพาะเป็นการจัดการในระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงไว้มากมาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547 : 79-80) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามแนวทางการเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่า เป็นการดำเนินชีวิตต่างๆ ร่วมกับผู้อื่น โดยคำนึงถึงการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น การทำอะไรที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง การใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำต่างๆ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในด้านต่างๆ เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่ทำอะไรที่เสี่ยงจนเกินไป จนทำให้ตนเองหรือคนรอบข้างเดือดร้อนภายหลังการไม่รู้เรื่องอย่างต่อเนืองและใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ความซื่อสัตย์ ความไม่โลภ

ความรู้จักพอ ความขยันหมั่นเพียร การไม่เบียดเบียนกัน การรู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งการใช้ชีวิตอย่างพอดีและรู้จักระดับความพอเพียงนั้น จะนำไปสู่การประกอบสัมมาชีพหาเลี้ยงตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ให้อวดอยากถึงกับต้องเบียดเบียนตนเอง หรือไม่เกิดความโลภ จนเบียดเบียนผู้อื่น แต่มีความพอเพียงที่จะคิดเพื่อแบ่งปันไปยังคนอื่นๆ ในชุมชนหรือองค์กรและสังคม

รังสรรค์ เครือคำ (2549 : 36) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่าประกอบด้วยความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เดชา ศิริสุทธิเดชา (2550 : 12) ได้กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงนั้น ประกอบด้วยความพอประมาณ หมายถึง ต้องรู้จักประมาณตน ต้องรู้จักตนเองก่อนต้องรู้จักขีดความสามารถของตนในการที่จะประกอบกิจการใดๆ ก็แล้วแต่ จะต้องมีการรู้จักประมาณตนเอง ความมีเหตุผล หมายถึง รู้จักใช้เหตุผลในการเลือกทางเดิน อย่าใช้กระแสของโลกใบนี้ ต้องดูตัวเองก่อน เช่นทุกประเทศ ทุกคนมีทางเดินที่แตกต่างกันไปไม่เหมือนกัน ซึ่งทางเดินที่ว่านี้ต้องสอดคล้องกับตัวเอง สอดคล้องกับคนในประเทศและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง ต้องมีความระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา ไม่ประมาท ไม่ทำอะไรที่เสี่ยงเกินไป

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2550 : 34-58) กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่า ประกอบด้วยความพอประมาณ หมายถึง ความเหมาะสมของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของขนาดที่ไม่เล็กเกินไป หรือไม่ใหญ่เกินไป จนเกินตัว แต่เป็นไปตามอัตรากับสิ่งแวดล้อมและในแง่ของจังหวะเวลาที่ไม่เร็วเกินไปหรือไม่ช้าเกินไป แต่รู้จักทำเป็นขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้าโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ความมีเหตุผลหมายถึง การพิจารณาที่จะดำเนินงานใดๆ ด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์และความสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การจัดองค์ประกอบการดำเนินงานให้มีสภาพพร้อมรองรับผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้อย่างดี

อารีย์ เชื้อเมืองพาน (2550 : 66) กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่าประกอบด้วยความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง

นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

แสงสุริย์ ทศนพุนชัย (2550 : 128) กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่าประกอบด้วยความพอประมาณ หมายถึง การใช้หลักการเดินทางสายกลาง (มัชฌิมา) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง พอมีพอกิน พอมีพอใช้ ทำอะไรพอประมาณไม่น้อยเกินไปหรือมากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตรวจสอบสุขภาพของตนเองแล้วค่อยพัฒนา ข้อสำคัญอย่าทำเกินความพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง จะตัดสินใจทำอะไรต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบอย่าตัดสินใจทำไปเพราะต้องการตามกระแสและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง ทำอะไรให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีตลอดเวลา เตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกลและตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม

ชูศรี สุวรรณ (2552 : 11) การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันที่คำนึงถึง หลักการ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้อย่างรอบคอบและมีคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเพียร มีสติและปัญญา

ปิ่นมณี ศรีนวล (2552 : 20) ได้กล่าวถึงความพอเพียงว่าหมายถึง การดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความพอดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง ด้วยความพอประมาณ มีเหตุมีผลและเป็นผู้ที่มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือหรืออะไรที่เกินตน รู้จักประมาณตนเอง รู้จักใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในการกระทำต่างๆ ของตนเอง มีความพออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักใช้ปัญญาในการแสวงหาความรู้ เป็นผู้มีคุณธรรมและสามารถทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นและสังคมได้

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : 4) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติตนด้วยความพอเพียงอย่างมีเหตุมีผลในการดำเนินชีวิต ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ มีความประหยัด อดออม รู้จักคุณค่าของเงิน ไม่โลภไม่เบียดเบียนผู้อื่นและไม่ตามกระแสของวัตถุนิยม สามารถทำกิจการใดๆ ได้สำเร็จตามเป้าประสงค์ โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยความพอประมาณ คือรู้จักประมาณตน มีความพอดีไม่มากหรือน้อยเกินไป ความมีเหตุผล คือ รู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจและมีภูมิคุ้มกัน คือการเตรียมตัวให้พร้อมรับ

ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกล โดยใช้ความรู้อย่างรอบคอบ ระมัดระวังและมีคุณธรรม จริยธรรม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงแห่งตน

ความหมายของความพอเพียงแห่งตน

ปรีชา ชรรมา (2543 : 38) ได้ให้ความหมายของความพอเพียงแห่งตนว่า หมายถึง ความสามารถในการกระทำกิจการใดๆ ได้สำเร็จตามเป้าประสงค์ของตนเองอาจเป็นการกระทำของบุคคลกลุ่มบุคคลหรือชุมชนที่มีความสามารถของตนเองอย่างพอเพียงโดยไม่ต้องพึ่งพอาศัยความช่วยเหลือร่วมมือจากภายนอก

สุเมธ ดันติเวชกุล (2545 : 2) ได้ให้ความหมายของความพอเพียงระดับบุคคลนั้นว่า หมายถึงความสามารถในการดำรงชีวิตไปอย่างไม่เดือดร้อนกำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสระเสรีภาพ ไม่พันนาการอยู่กับสิ่งใด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (อุดมพร อมรธรรม. 2549 : 28; อ้างอิงจาก พระพรหมคุณาภรณ์. **ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.** 2543 : 4) ปราชญ์แห่งพุทธธรรมได้มองเศรษฐกิจพอเพียงในแง่วัตถุนิยมและจิตวิสัยดังนี้ 1) มองอย่างวัตถุนิยม มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควรกับอัตภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ 2) ส่วนความหมายด้านจิตวิสัย หรือด้านจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต

อภิชัย พันธเสน (2542 : 8) ได้กล่าวถึงความพอเพียงว่า หมายถึง สามารถบรรลุเป้าหมายหรือสำเร็จวัตถุประสงค์ได้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องขอความร่วมมือช่วยเหลือจากคนอื่นหรือภายนอก

กรมประชาสัมพันธ์ (<http://www.prd.go.th/main.php?filename=index5>. 2555) ให้คำนิยามความพอเพียงว่าประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและมีการบริโภคอยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผลหมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นริศรา ยืนยง (2551 : 3) ได้ให้ความหมายของความพอเพียงแห่งตนว่า หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตไปอย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม สามารถทำกิจการใดๆ ได้สำเร็จตามเป้าประสงค์ของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความพอเพียงแห่งตน หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตให้สำเร็จตามเป้าประสงค์ด้วยตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน มีเหตุมีผล มีความรอบคอบและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว สามารถเตรียมตัวเพื่อรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน

ได้มีผู้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนที่มีความพอเพียงแห่งตนไว้ดังนี้ คือ

สุเมธ ดันติเวชกุล (2545 : 4) ได้กล่าวไว้ในวารสารข้าราชการว่า ลักษณะคนที่มีความพอเพียงแห่งตน เป็นดังนี้

1. มีความประหยัด
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ใฝ่หาความรู้
4. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีตลอดชั่ว

สมชัย จิตสุชน (2542 : 2) ได้กล่าวไว้ในสัมมนาวิชาการประจำปีการศึกษา 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ว่าคนที่มีความพอเพียงแห่งตนประกอบด้วยคุณสมบัติหลักๆ 4 ประการ คือ

1. ความพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล
3. ความซื่อสัตย์
4. ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546 : 47-48) ได้สรุปว่า คนที่มีความพอเพียงมีลักษณะ ดังนี้

1. พึ่งพาตนเอง
2. มีความรับผิดชอบ
3. มีความพอประมาณ
4. มีความขยัน
5. มีความซื่อสัตย์
6. มีความสุจริต
7. มีสติ

8. มีปัญญา
9. มีความพากเพียร
10. มีความอดทน
11. มีความรอบคอบ

นริศรา ยืนยั่ง (2551 : 4) คุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกในรูปอุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิดและความประพฤติ ในคุณลักษณะ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน ความรอบคอบ ความอดทน ความรับผิดชอบ การควบคุมตนเอง

กาญจนา บุญเรือง (2542 : 20-22) กล่าวว่า การปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตเรียบง่ายตามฐานะ มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน รายจ่ายไม่เกินรายรับ รู้จักเก็บออม มีความสามัคคี รู้จักขจัดข้อขัดแย้งด้านอารมณ์โดยการใช้การประณีประนอม

เทพวณี วินิจำทร (2548 : 26) กล่าวว่า การปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เป็นการอยู่กินตามฐานะของตนเอง การไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ไม่แสวงหาในสิ่งที่เกินพอดีและปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ความเพียร ความอดทน ความรอบคอบ

อภิชัย พันธเสน (2549 : 13-14) กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่า จะต้องมีความพอเพียงหรือพอประมาณ คือ ไม่ถึงกับฟุ้งเฟ้อ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องกระเบียดกระเสียนจนเกิดความเดือดร้อน แต่ที่สำคัญก็ต้องมีเหตุผล มีการแสดงออกทางอารมณ์ โดยไม่โลภ ซื่อสัตย์ สุจริตและไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนหรือกิจกรรมตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงว่าประกอบด้วยความพอประมาณ คือ ให้พอเหมาะกับสภาพของตนเอง พอควรกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม (ไม่โลภจนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม) ความมีเหตุผล คือ ความไม่ประมาท (มีความรอบรู้ มีสติ) รู้สาเหตุ รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นด้านต่างๆการมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การมีสุขภาพดี มีความพร้อมที่จะรับกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต สามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นและสังคมได้ อีกทั้งมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ปรีชา ธรรมมา (2543 : 38-43) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบสำคัญเกี่ยวกับความพอเพียงแห่งตน 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในตัวบุคคล ได้แก่ เชาวน์ปัญญา ความถนัด ความคิดสร้างสรรค์ ประสพการณ์ การเรียนรู้ การศึกษาเล่าเรียน การเข้าใจตนเอง การปรับตัว ทักษะ และคตินิยมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติภารกิจการทำงาน เป็นต้น

2. คุณสมบัตินี้เกี่ยวกับงานได้แก่ การรู้ลักษณะของภาระงาน การรู้วิธีทำงาน การรู้วิธีการแก้ปัญหา การวางแผนงาน การประเมินผลงานและการสร้างงาน เป็นต้น

3. คุณสมบัตินี้เกี่ยวกับเป้าประสงค์ของบุคคลในการกระทำกิจการงาน ความสำเร็จ การกลัว ความล้มเหลว รางวัลและโทษที่จะเป็นผลตามมา เป็นต้น

ส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน ของความพอเพียงแห่งตน เป็นเหตุปัจจัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งงานที่ทำภายในสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัจจัยที่สามารถจะเกื้อหนุนหรือขัดขวางก็ได้แล้วแต่กรณีฯ ไปและจะเห็นว่าคุณสมบัตินี้ย่อยในแต่ละส่วนประกอบทั้งสาม เมื่อประสมประสานเข้าภายในตัวบุคคลก็จะแสดงออกมาให้ปรากฏว่าบุคคลผู้นั้นมีตนที่สามารถพอเพียงหรือไม่ประการใด

ปรีชา ธรรมมา (2543 : 40-41) ได้กล่าวถึงข้อเปรียบเทียบของคนที่มีความพอเพียงกับไม่มีความพอเพียง โดยนำแนวคิดของเพอร์ซิวัล เอ็ม ไซมอนส์ (Percival M. Symonds) ศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งมีแนวทางเปรียบเทียบให้เห็นว่าตนที่สามารถพอเพียงกับตนที่ไม่สามารถพอเพียงแตกต่างกัน ในด้านต่างๆ ประการใดเกี่ยวกับการทำหน้าที่การงาน ดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อเปรียบเทียบระหว่างตนที่สามารถพอเพียงกับตนที่ไม่สามารถพอเพียง

ภาระงาน	ตนสามารถพอเพียง	ตนไม่สามารถพอเพียง
1. การเผชิญกับปัญหาอุปสรรค	สามารถเอาเป้าประสงค์อื่นมาแทนเป้าประสงค์ที่มีอุปสรรคขัดขวาง	แสดงอาการโกรธเคือง เอะอะ โวยวาย
2. การเผชิญกับความวิตกกังวล	สามารถแสดงกลวิธีในรูปแบบต่างๆ	สู้หรือหนีเพียงอย่างเดียว
3. การเผชิญกับสิ่งเข้ยวนใจ	สามารถอดทนรอคอยได้	มีแรงผลักดันให้ได้สิ่งที่ ตอบสนองความพอใจ ในทันทีทันใด
4. การประเมินสภาพความเป็นจริง	สามารถปรับตัวหรือพฤติกรรมได้ เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์หรือแต่ละบุคคล	ยอมจำนนต่อสถานการณ์ หรือบุคคลที่มีพลังหรือ อำนาจเหนือกว่า
5. การเผชิญกับความผิดพลาด	สำนึกผิดและแก้ไขสิ่งผิด	สำนึกผิดน้อย พยายาม หลบเลี่ยงให้พ้นผิด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ภาระงาน	ตนสามารถพอเพียง	ตนไม่สามารถพอเพียง
6. การควบคุมตนเอง	ควบคุมตนเองได้ขณะที่ไม่มี การควบคุมจากภายนอก	สับสนวุ่นวายในทันทีที่ ไม่มีการควบคุมจากภายนอก
7. การเผชิญกับความตื่นเต้นเร้า ใจของกลุ่มบุคคล	ไม่ด่วนตอบสนองต่อความตื่นเต้น เร้าใจภายในกลุ่ม	เสียการควบคุมตนเอง เมื่อมี เหตุการณ์ตื่นเต้นเกิดขึ้น
8. การรับรู้สภาพที่แท้จริงของ ระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน	ไม่รู้สึกรับได้รับความเสียหายจาก ระเบียบ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติต่างๆ	เห็นว่าระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติต่างๆ เป็น อันตรายต่อตนเอง
9. การเผชิญกับความล้มเหลว ความสำเร็จและ ความผิดพลาดต่างๆ	สามารถแก้ไขข้อผิดพลาด ภาควิชาใจ กับความสำเร็จ	ถือว่าความผิดพลาด เป็นการแสดงถึงความไร้ คุณค่า ความสำเร็จแสดงถึง ความมีคุณค่าอย่างเด็ดขาด
10. การสร้างบูรณาการแห่งตน	แสดงออกถึงค่านิยมของตนเองและ ไม่สูญเสียค่านิยมของตนเมื่อ ร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม	ยอมจำนนต่ออิทธิพลของ กลุ่มอย่างง่ายดาย

ที่มา : (ปรีชา ธรรมา, 2543 : 40-41)

นอกจากความพอเพียงด้านความสามารถแล้ว ยังมีส่วนที่เป็นความเข้มแข็งของตน ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถที่จะตอบสนองต่อความกดดันของสิ่งแวดล้อมได้เป็นผลสำเร็จ ความสามารถในการทำหน้าที่การทำงานต่างๆ ในเชิงสังเคราะห์ให้ประสมประสานกัน โดยปราศจากความขัดแย้ง ความสามารถในการปฏิบัติตามกติกา คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับตนเองและการปฏิบัติได้ลุ่ล่งตามแผนการที่วางไว้ตลอดทั้งการมีทัศนคติที่ดีและการเคารพต่อตนเอง

จากผลการศึกษาจากบทความ งานวิจัยต่างๆ ข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า คุณลักษณะความพอเพียงแห่งตน คือ ลักษณะพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกในรูปอุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด และความประพฤติ ในคุณลักษณะ การรู้จักประมาณตน ประกอบด้วย มีความพอประมาณ ขยันและประหยัด ความมีเหตุผล ประกอบด้วย ความมีเหตุผล รอบคอบ ไม่ประมาทและมีสติปัญญา ในการดำเนินชีวิต การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ประกอบด้วย การรู้จักพึ่งตนเองและสามารถปรับตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง การใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องและตระหนักในคุณธรรมประพฤตินั้นเป็นคนดี

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน

จากผลการศึกษาข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า คุณลักษณะความพอเพียงแห่งตน คือ ลักษณะพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกในรูปอุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิดและความประพฤติ ในคุณลักษณะ รู้จักประมาณตน ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง และตระหนักในคุณธรรมประพฤติตนเป็นคนดี

1. รู้จักประมาณตน

การรู้จักประมาณตน ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความขยันและความประหยัด ความพอประมาณ

ลักษณะของความพอประมาณในการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้

สุรเดช ไสยกิจ (2550 : 15-16) ได้ให้ความหมายของ ความพอประมาณว่า หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งการผลิตและการบริโภคที่ควรอยู่ในระดับที่พอประมาณ

คริสตจักรนครหาดใหญ่ (<http://hatyaicitychurch.com/index.php/christian-article/48-knowledge/133-self-control-.html>. 2553) ได้ให้ความหมายของการรู้จักประมาณตนว่า หมายถึง การรู้จักความสามารถ รู้ว่าตัวเองแข็งแรงเพียงใด แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ เมื่อเรารู้จักประมาณตนว่าเรามีความรู้เท่านี้ เราจะไม่แสดงอาการอวดเก่งออกมา บางคนคิดว่าตนเองเป็นคนรอบรู้เราจึงชอบแสดงความคิดเห็นออกมา ทั้งๆ ที่สิ่งที่เขารู้อาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงก็ได้ รู้จักประมาณตน จึงเป็นอากัปกิริยาของความถ่อมใจนั่นเอง

2. ด้านกำลังความประพฤติ เราต้องรู้ว่าเรามีกำลังอยู่เท่าไร ในวัยที่กำลังเป็นอยู่ เพราะเมื่อวัยของเราเปลี่ยนไป เราอาจทำไม่ได้ หากมีสิ่งใดที่เรายังไม่ได้ทำ ขอให้เรากระทำเพื่อถวายเกียรติพระเจ้า

3. ด้านการเงิน คือ การไม่รู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้ที่ตนสามารถหามาได้ ใช้จ่ายเกินตัว ชื่อของเกินความต้องการ สุดท้ายก็จะกลายเป็นผลร้ายต่อชีวิตฝ่ายวิญญาณของเขาเอง

นิภา ศรีไพโรจน์ (<http://www.watpon.com/Elearning/res13.htm>. 2555) รู้จักประมาณตน คือ รู้จักกำลังและขอบเขตความสามารถของตน

อภิชัย พันธเสน (2549 : 19-20) ได้กล่าวถึงความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่สุดขีดไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ การรับประทานอาหารที่น้อยเกินไปก็จะขาดสารอาหาร ร่างกายได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เกิดเป็นโรคนง่ายหรือเกิดทุกข์ภาวะ ถ้าหากรับประทานอาหารมากเกินไปก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับระบบย่อยอาหารทำให้ร่างกายสะสมไขมันไว้ใน

ตัวมากจนเกินไป ทำให้เกิดโรคที่เป็นผลมาจากมีไขมันมากเกินไป เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และเบาหวาน เป็นต้น การสะสมไขมันมากเกินไปก็จะไปสร้างกิเลสและก่อให้เกิดความวิตกกังวล อันเป็นลักษณะของความเครียดอีกแบบหนึ่ง การมีไขมันน้อยเกินไปก็จะทำให้วิถีชีวิตมีความทุกข์ยากโดยไม่จำเป็น ในทางพุทธธรรมความพอประมาณ คือ ทางสายกลาง หมายถึง ทางที่ไม่ข้องแวะกับสิ่งที่สุดขั้ว นั่นคือ สุดขั้วไปในทางโลกียสุขหรือสุดขั้วในทางทรนทรนร่างกายและจิตใจของตนเอง เพราะทั้งสองทางนี้ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้เกิดปัญญา ที่จะช่วยลดความทุกข์หรือช่วยให้ชีวิตมีความสุขเพิ่มขึ้น

ปรียานุช พินุลสราวุธ (2550 : 151-152) กล่าวถึงความพอประมาณว่า คือ การทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สมดุลกับอัตรภาพ ศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม พอประมาณของแต่ละคน ในแต่ละช่วงเวลาก็ต่างกัน อย่างเช่น บางคนในบางวันทานข้าวจานเดียวอ้อม แต่บางวันก็ไม่อ้อม ต้อง 2 จาน ถึงจะอ้อม แล้วแต่เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงขณะเวลานั้นๆ ความพอประมาณสามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน พอเหมาะกับความชอบ ศักยภาพและความสามารถของแต่ละคนได้ หรือไม่มีและปัจจัยภายนอก คือ พอประมาณกับภูมิสังคม สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ในแต่ละขณะหรือไม่

เกษม วัฒนชัย (2549 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า ความพอประมาณ เป็นลักษณะของการใช้จ่ายที่ไม่เกินพอดีทั้งปริมาณและคุณภาพ คือ ไม่สุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือขี้เหนียวจนเกินไป ให้อยู่ในความพอดี ความพอประมาณ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า ความพอประมาณที่จะนำไปสู่การสร้างสมดุลให้ธุรกิจการผลิตและการบริโภคในระดับพอประมาณ เช่น พยายามไม่มีรายจ่ายเกินรายได้ โดยลดหนี้สินต่อทรัพย์สินและหนี้สินต่อทุนลงมาให้เกินพอดี หรือมีขนาดที่เท่าๆกัน

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : 16) สรุปความหมายของความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ โดยดูปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน พอประมาณกับความชอบของคุณ ศักยภาพของคุณ และทรัพยากรที่มีอยู่ของคุณ ปัจจัยภายนอกคือความพอประมาณกับภูมิสังคม สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ในแต่ละขณะ ในหลักสัปปริสธรรม 7 สอนไว้ว่าจะสร้างความพอดีให้เกิดขึ้นได้จะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ความพอประมาณจึงครอบคลุมความพอเหมาะพอควรกับทุกๆ เรื่อง

ทัศนีย์พรรณ อุดมเวช (2550 : 39-40) ให้ความหมายของความพอประมาณว่า หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปโดยเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ได้แก่

1. การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ โดยการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า

2. การใช้เวลาหรือพลังกำลังในการทำงานโดยคำนึงถึงความพอประมาณของสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจให้อยู่สภาพที่เป็นปกติ

3. การมีความต้องการสิ่งใดๆ อย่างพอประมาณ คือ รู้จักยับยั้งชั่งใจ อยากรได้แต่พอสมควร แล้วแต่เต็มใจที่จะแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ผู้อื่นบ้าง

4. การรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ คือ ไม่ตึงหรือหย่อน จนเกินไป รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา อะลุ่มอล่วยตามความเหมาะสม ไม่เคร่งครัดจนทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียดหมดกำลังใจและเสียขวัญในการทำงาน

5. การใช้อารมณ์อย่างพอประมาณ คือ มีสติยับยั้ง เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น ก็รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์โกรธด้วยการให้อภัย ไม่ให้กลายเป็นความอาฆาตพยาบาท คิดมุ่งร้ายทำลายกัน เป็นต้น

สิน พันธุ์พินิจ (2550 : 17) ได้กล่าวถึง ความพอประมาณไว้ว่า หลักความพอประมาณ เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เนื้อหาของหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับความพอประมาณในการผลิตหรือการจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคที่ไม่มากไม่น้อยเกินไป ให้เป็นไปตามศักยภาพของตนเองและครอบครัวที่มีอยู่โดยไม่ต้องกู้ยืมคนอื่นมาบริโภคสิ่งต่างๆ ก็มีความพอประมาณ การใช้จ่ายอย่างพอตัวเหมือนคำพังเพยที่ว่า “นกน้อยสร้างรังแต่พอตัว” การเลือกใช้ของให้สมกับฐานะ ไม่ตัดสินใจซื้อของใช้ราคาแพง ลุ่มหลงอยู่ในการโฆษณา ไม่ประพาดิตนเป็น “คนรายได้ต่ำแต่รสนิยมสูง” การบริโภคปัจจัยสี่ต้องมีความพอดี การสันตนาการ การทำกิจกรรมชีวิต บางอย่าง การศึกษาเล่าเรียน ก็ให้มีความพอประมาณและความสมดุลในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ยังต้องมีความพอดีทั้งทางจิตใจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีในการผลิตและเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต ในทำนองเดียวกัน ก็ต้องไม่ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการประกอบอาชีพของเรา มีผลกระทบ เช่น การละเว้นการผลิตหรือการทำกิจกรรมที่สร้างมลพิษแก่ระบบนิเวศ และการไม่เคารพสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

พระพจนวิทย์ เค้าเงื่อน (2552 : 50) ได้สรุป การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณว่า เป็นการทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สมดุลกับอัตภาพ ศักยภาพของตน มีความพอดีไม่สุดขั้วไปในทางใดทางหนึ่ง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546 : 11) กล่าวว่า การรู้จักประมาณตน หมายถึง การดำรงชีวิต และปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมไม่เป็นโทษตามสถานภาพการเป็นนักเรียนและระเบียบของสถานศึกษา โดยมีพฤติกรรมแสดงออกดังนี้ คือ แต่งกายและใช้เครื่องประดับที่เหมาะสม ใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียนอย่างเหมาะสม แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลและร่วมมือทำงานกลุ่ม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ทั้งทางด้านการผลิต การบริโภค การใช้จ่าย การศึกษาเล่าเรียนและการกระทำใดๆ

ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การรู้จักกำลังและขอบเขตความสามารถของตน รวมถึงมีความพอดีทางด้านจิตใจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2. ขยันหมั่นเพียร

กรรณิกา เมืองแก้ว (2553 : 96) ให้ความหมายของความขยัน ไว้ดังนี้ ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหา จนเกิดผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมายและลักษณะเชิงพฤติกรรมของ ผู้ที่มีความขยัน (กรรณิกา เมืองแก้ว. 2553 : 1) คือ ผู้ที่ตั้งใจอย่างจริงจัง ต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้องควร ผู้ที่เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

พระพานวิทย์ คำเจื่อน (2552 : 58) ให้ความหมายของความเพียร ว่าเป็นการดำรงชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การทำงานอย่างไม่ย่อท้อ ไม่ท้อถอย ไม่ลดละเบือนหน้าในกิจทั้งปวง แต่ให้ปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความมานะ ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายจนประสบความสำเร็จ ความเพียรจะทำให้เกิด ความภาคภูมิใจเมื่องานสำเร็จและยังสอนให้สู้ชีวิต ไม่ถดถอย ท้อแท้หรือยอมแพ้อะไรง่าย ๆ

ณ ชนก มณเฑียร (2553 : 7) กล่าวว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความตั้งใจ เอาใจใส่ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน เอาจริงเอาจังกับการทำงาน กระตือรือร้นและพยายามต่อการทำงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ ไม่หลีกเลี่ยงงานทำงานจนแล้วเสร็จ ไม่ทำงานค้างค้ำ ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พยายามทำงานให้ผิคน้อยที่สุด มีความพยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

Good (1973 : 132) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง ความมุ่งมั่นในการใช้ความมานะพยายามเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมาย

Webster (1973 : 281) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง ความพยายามอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ได้ผลสำเร็จในงานที่ทำด้วยความระมัดระวัง เอาใจใส่และอดุสาหะ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539 : 55-56) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง ความพยายามที่ทำงานให้สำเร็จ ซึ่งรวมไปถึงความพึงพอใจ ความมีใจจดจ่อและการควบคุมตนเอง

ไพโรจน์ ปานอยู่ (2536 : 23) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกโดยการทำการบ้านและงานสม่ำเสมอ ตั้งใจทำงานที่มอบหมายให้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนและกิจกรรมต่างๆ

ยุพดี ปิตตุคุ (2537 : 20) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง พฤติกรรม การเรียนที่นักเรียนแสดงออกด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ มีความมานะพยายาม อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

ที่เกิดขึ้นจากตัวนักเรียนหรือสิ่งแวดล้อม ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จทันเวลาหรือก่อนเวลาที่กำหนด มีความกระตือรือร้น เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ให้ความร่วมมือกับเพื่อนในการทำงานเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จ

สุภัตรา สุภาพ (2541 : 25) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวงต่อความยากลำบากและมีความอดทน

นวลละอ อแสงสุข (2544 : 19) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า หมายถึง ความมานะพยายามเอาใจใส่ต่องานด้วยความกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉย ให้ความว่างไปโดยเปล่าประโยชน์และมีได้ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ

ชัชลิณี จุงพิวัฒน์ (2547 : 14) ให้ความหมายความขยันหมั่นเพียรในการเรียนว่า หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกด้วยความจริงใจ เอาใจใส่ต่อการเรียนอย่างสม่ำเสมอ ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จทันเวลาหรือก่อนเวลาที่กำหนด มีความกระตือรือร้นในการเรียนเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จ

สำราญ เพ็ญภักดี (2549 : 12) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ของการวิจัยว่า หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ด้านการศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติงานของตนเองและการช่วยเหลือครอบครัวและโรงเรียน โดยแสดงความตั้งใจ ใส่ใจ มีความมานะพยายามกระตือรือร้น มุ่งมั่น อดทน ทุ่มเท ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค ในการปฏิบัติงานมีความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย

นุชนาท เนติพัฒน์ (2550 : 12) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรในการเรียนว่า หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความบากบั่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและพยายามทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การตั้งใจ มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน มีความกระตือรือร้นต่อการเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและไม่ทิ้งการเรียนเมื่อประสบอุปสรรคก็หาทางแก้ไข

ณ ชนก มณเฑียร (2553 : 50) ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียร ว่าหมายถึง ความพยายามอย่างสม่ำเสมอ ความมุ่งมั่นอดทน เอาใจใส่จริงจังกับการทำงานเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง ทำงานด้วยความตั้งใจ จิตใจจดจ่อ ทำงานอย่างเต็มที่ ทำงานเต็มเวลา ไม่หลบหลีกหนีกงานที่กำลังทำ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความกระตือรือร้นในการทำงาน สามารถบริหารเวลาและทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลาบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้

นริศรา ยืนยง (2551 : 33) ให้ความหมายของความขยันว่า หมายถึง กระทำที่แสดงออกว่าเมื่อได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ นักเรียนมีความกระตือรือร้นตั้งใจทำเต็มที่แต่ไม่เกินกำลังของตัวเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงความพยายามอย่างสม่ำเสมอ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้น มุ่งมั่น อดทน ทุ่มเท ตามกำลังความสามารถ ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย

3. ประหยัด

ลักษณะของความประหยัดการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

รุจิร ภู่อาระ (2541 : 9) ได้ให้ความหมายว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้จ่ายตามความจำเป็นหรือใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับสภาพของตนเองและครอบครัว

สุวรรณี ปราบวิจิต (พงษ์ศักดิ์ พงสุขา. 2546 : 21; อ้างอิงจาก สุวรรณี ปราบวิจิต. การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนต่างประเทศ. 2538 : 19) ได้ให้ความหมายของความประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของทั้งหลายพอเหมาะ พอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

กรมสามัญศึกษา (2529 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้นิยามคำว่า ประหยัดและออม ไว้ดังนี้

การประหยัดและการออม หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม โดยแบ่งการประหยัดออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การประหยัดเวลา หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนและใช้เวลาให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ในเรื่องการใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียนและเดินทางกลับบ้าน การใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัดทบทวนบทเรียนและหาความรู้เพิ่มเติม การใช้เวลาทำธุรกิจส่วนตัว การใช้เวลานอน การพักผ่อน การใช้เวลาในการช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชน สังคม

2. ประหยัดเงิน หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักการวางแผนการใช้จ่ายเงิน ใช้เงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายรับและมีการเก็บออมยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลทำให้เงินอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอควร ตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป

3. การประหยัดในด้านสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักใช้เครื่องใช้สิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตนเองและส่วนรวมให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษา ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ของตนเองและส่วนรวมให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้จ่ายสิ่งของเครื่องใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือความสะดวกสบายของตน ให้ความร่วมมือในการประหยัดไฟฟ้าและน้ำประปาของส่วนรวม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 87) ได้นิยามคำว่า “ประหยัด” ไว้ว่า หมายถึง การยับยั้ง ระมัดระวัง ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านความประหยัดนั้นเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตในรูปแบบที่เรียบง่าย ประหยัดได้ถึงฐานะการเงินของตน ถนอมใช้จ่ายตามฐานะรูปที่มี

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1) มุมมองเด็กและเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรม ในด้านมีความประหยัดจะเข้าใจถึงฐานะการเงินของตน ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย เกินตัว รู้จักคุณค่าของเงิน และรู้จักเก็บออม อีกทั้งยังดำเนินชีวิตอย่างประหยัดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากการนำคุณธรรมประหยัดมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ยังมีความห่วงใย ใส่ใจใช้ทรัพยากร สาธารณะด้วยความระมัดระวังอีกด้วย

ณัฐสุดา เต้พันธ์ และวัชรภรณ์ เฟงจิตต์ (2547 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวถึง ความประหยัด ว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง ต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมไหลบ่าเข้ามาสู่ วัฒนธรรมไทย ส่งผลให้เยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมของ อาทิเช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ จนเกิดความทะยานอยากและมีความต้องการใช้จ่ายเกินตัว ขาดการเก็บ หอมรวมริบ เกิดการเรียนรู้และเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปว่า วัตถุนิยมของต่าง ๆ นั้นสื่อถึงคุณค่าของบุคคล

กรรณิกา เมืองแก้ว (2553 : 97) ให้ความหมายของความประหยัดไว้ว่า ความประหยัด หมายถึง เน้นให้ การรู้จักวางแผน การใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุดเหมาะกับรายรับ มีการยับยั้ง ความต้องการของตน อันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม การรู้จักเก็บออมทรัพย์สิน ทรัพย์ของแต่พอควร พอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ การรู้จักวางแผนเวลาของ ตนเองและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด หากความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้านชุมชนและสังคม

และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของผู้ที่มีความประหยัด (กรรณิกา เมืองแก้ว. 2553 : 1) คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ ทรัพย์สิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า คนที่มีความประหยัด เป็นบุคคลที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ดำรงชีวิตให้เหมาะสม กับสภาพฐานะความเป็นอยู่ รู้จักออมทรัพย์สิ่งของ เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็น ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การรู้จักประมาณตน หมายถึง มีความพอประมาณ ความพอดี ในการกระทำใดๆ ที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีความพอดีทางด้านจิตใจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียรสม่ำเสมอ มุ่งมั่น อดทน ทุ่เมทะ ตามกำลังความสามารถ ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรค เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายและมีความประหยัด มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ดำรงชีวิตให้

เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ รู้จักออมทรัพย์สิ้น เวลา ทรัพย์ากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด

4. มีเหตุผล

การมีเหตุผล ประกอบด้วย ความมีเหตุผล ความรอบคอบ ไม่ประมาท มีสติในการดำเนินชีวิต ความมีเหตุผล ลักษณะของความมีเหตุผลในการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2551 : 14) กล่าวถึง ความมีเหตุผล (Reasonableness) ว่าการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ที่มีความพอประมาณในมิติต่างๆ จะต้องมีการไตร่ตรองรู้คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นการมองระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยง จะทำให้มีความพอประมาณทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความสำคัญของการมีเหตุผลอาจพิจารณาจากพระราชดำรินี้

“ทุกคนจำเป็นต้องหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาการกระทำของตนให้รอบคอบอยู่เสมอ ระวังระมัดระวังทำการทุกอย่างด้วยเหตุผล ด้วยความมีสติและด้วยความรู้ตัว เพื่อเอาชนะความชั่วร้ายทั้งหมดให้ได้ โดยตลอดและสามารถก้าวไปถึงความสำเร็จที่แท้จริง ทั้งในการงานและการครองชีวิต” (ณัฐพงษ์ ทองภักดี. 2551 : 14; อ้างอิงจาก มุลินีศรีศศศรี-สถิตย์วงศ์. คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. 2549 : 189)

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 : 12) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่าเป็นลักษณะของความไม่ประมาทรอบรู้และมีสติ รู้สาเหตุ รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในด้านต่างๆ รู้จักการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีความจำเป็น ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ ตลอดจนใช้ของอย่างคุ้มค่าประหยัด

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2542 : 41-47) กล่าวถึงในการมีเหตุผลจะต้องคิดวิเคราะห์ทุกอย่างก่อนลงมือปฏิบัติ

สุภาภย์ อินทองคง (<http://www.southhpp.org>, 2555) กล่าวถึง ความมีเหตุผลนั้นเป็นการคิด การพูดและการกระทำบนฐานความรู้ที่มาและไปของเรื่องนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร มีเหตุผล ปัจจัยอะไรเป็นตัวก่อให้เกิด จะหลุดออกจากเหตุนั้นได้โดยอาศัยช่องทางใดและจะใช้วิธีการใด การรู้เหตุรู้ผลที่ว่าจะช่วยให้แก้ไขปัญหานั้นๆ ได้สำเร็จมากขึ้น

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2549 : 89) กล่าวถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบด้วย

ถวัลย์ มาศจรัส (2550 : 35) กล่าวถึง ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

อนันต์ รัตนภานุสร (2550 : 1-2) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่า เป็นการกระทำอะไรก็ตามจะต้องมีเหตุผล ต้องมีเหตุผลที่ดี ที่ถูกต้อง ที่จำเป็น ที่เกิดประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและไม่มีโทษต่อบุคคลอื่น อาจพิจารณาจากคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นต้นว่า ถ้าจะซื้อนาฬิกาสัก 1 เรือน ก็ต้องถามว่า จำเป็นหรือไม่ ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ซื้อ ถ้าจำเป็นก็คิดต่อไปอีกว่า คุณค่าแท้ของนาฬิกา คือ บอกเวลาได้ถูกต้องเที่ยงตรง แม่นยำ ส่วนคุณค่าเทียมอยู่ที่ความสวยงาม ราคาแพง ความโก้เก๋ คร.ประชาย เปี่ยมสมบูรณ์ บอกว่าตนเองใช้นาฬิกาเรือนละ 3,000 บาท แล้วก็ใช้มาตลอด ไม่จำเป็นต้องซื้อใหม่ ท่านบอกว่าท่านอยู่แบบพอเพียง นาฬิกาที่ราคาเรือนพันกับราคาเรือนแสนเรือนล้านคุณค่าแท้ก็ไม่ต่างกันจะต่างกันก็แต่คุณค่าเทียม

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2550 : 63) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่าเป็นการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

พระพานวิทย์ เค้าเงื่อน (2552 : 53) กล่าวว่า การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : 16) กล่าวถึง ความมีเหตุผลว่า หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลถูกต้องตามความเป็นจริงและหลักวิชา โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ มีการพิจารณาจากสาเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

มีสติในการดำเนินชีวิต

พระบรมราชาบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่สามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมสามัญประจำปี ระหว่างวันที่ 16-20 กรกฎาคม 2520 ในเรื่องของสติ ไว้ดังนี้

ความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไรหรือเรียกสั้นๆ ว่า “สติ” นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูดและแม้แต่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่วมีคุณมีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร เมื่อยังคิดได้ ก็จะช่วยให้พิจารณา

ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างละเอียดประณีตและสามารถถ่วงถ่วงเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระไม่เป็นประโยชน์ออกได้หมด คงเหลือแต่เนื้อแท้ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นของควรคิดควรพูด ควรทำเท่าๆ

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก วันที่ 27 ธันวาคม 2531 มีดังนี้

“นักศึกษาจำเป็นต้องมีสติ หรือตั้งสติ ควรระลึกถึงไว้ให้มั่นเสมอ เพื่อให้รับรู้และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่ผ่านพบ อย่างครบถ้วนชัดเจนจนกระทั่งสามารถจับเหตุ จับผลจับหลักการได้ถูกต้อง ตั้งแต่ต้น ข้อใดที่มีประโยชน์ ก็คัดออกไป ข้อใดที่เป็นประโยชน์ก็จดจำสะสมไว้ในความทรงจำ อีกประการหนึ่ง เมื่อปฏิบัติหน้าที่หรือกิจการงานใดๆ ก็จำเป็นต้องมีสติควบคุมกำกับโดยตลอด จักได้ทราบแน่ชัดว่ากำลังทำอะไรอยู่และควรจะต้องนำวิชาความรู้ข้อใด วิธีการอย่างไร มาใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมทุกขั้นตอน เพื่อให้งานที่ปฏิบัตินั้นบรรลุผลสมบูรณ์ ไม่มีข้อบกพร่องและผิดพลาด”

สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2550 : 55) กล่าวถึง สติปัญญา คือ การมีวิจิตร ฐึ่จริง ฐึ่แจ้ง ฐึ่ตลอด ฐึ่เท่าทัน ตามเหตุผล ความเป็นจริง ฐึ่จักการคิดวิเคราะห์ บูรณาการองค์ความรู้ ค้นพบทางเลือกเพื่อประยุกต์สู่การปฏิบัติเกิดทักษะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่เหมาะสม

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี (<http://th.wikipedia.org/wiki/สติ>. 2548) ได้ให้ความหมายของสติ ดังนี้ สติ แปลว่า ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความไม่เผลอ จุกคิดขึ้นได้ การคุมจิตไว้ในกิจ หมายถึงอาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำจะพูดได้ นึกถึงสิ่งที่ทำที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ระงับยับยั้งใจได้ ไม่ให้เพลินเลอปลั่งเผลอ ป้องกันความเสียหายเบื้องต้นยับยั้งชั่งใจไม่บุ่มบ่าม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี (2553 : 1) กล่าวว่า ความไม่ประมาทนั้น หมายถึง เรื่องจิตอันเดียวคือ มีสติไม่ปลั่งเผลอหลงลืม อย่างเช่นเราเดินตามถนนหนทางไปไม่เพลินไม่หลงมัวเมา หมายถึงว่าเราต้องเดินด้วยความระมัดระวังกลัวจะชนเอา กลัวขโมยเขาจะมาตีชิงวิ่งราวอะไรต่างๆ อันนั้นเรียกว่าความไม่ประมาท ความไม่ประมาทนี้เป็นเหตุให้รักษาตัวได้ ความไม่ประมาท คือมีสติควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจของตน ไม่หลงปลั่งเผลอ สติ คือความไม่ประมาทนี้ สามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายหลายอย่าง ป้องกันกิเลสไม่ให้เกิดขึ้นก็ได้ รักษากิเลสของตนก็ได้ เราคิดจะทำลายคนอื่นเพราะเผลอสติ เมื่อมีสติตั้งมั่นแล้วไม่สามารถจะทำลายคนอื่นได้ เรามีสติอยู่ทุกเมื่อ ยืน เดิน นั่ง นอน ทุกอิริยาบถ นั่นแหละ คือความไม่ประมาท

พระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก (2551 : 45) กล่าวถึง สติ สัมปชัญญะไว้ดังนี้ สติ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรอบคอบ ไม่ลืม ไม่เผลอ ไม่ประมาทเป็นพื้นฐาน

สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้สึกตัว ไม่หลงลืม รู้สึกตัวอยู่เสมอทุกขณะจิตที่กำลังทำอะไร อยู่ที่เกี่ยวข้องกับปัจจุบัน ไม่ส่งใจไปในอดีตหรืออนาคต

สติสัมปชัญญะ เป็นสติที่มีปัญญาสนับสนุน ให้น้อมนำเข้ามาดูจิตใจตัวเองมองตัวเอง ในการกระทำ การพูด การคิด เป็นสภาวะที่รู้เท่าทัน ไม่หลงผิดไปตามกิเลส ตัณหาและอารมณ์ที่มา กระทบ เมื่อมีสมาธิสมบูรณ์แล้ว จึงจะเกิดสัมปชัญญะขึ้นได้

สรุปได้ว่า การมีสติในการดำเนินชีวิต คือ การที่บุคคลมีความรู้ตัวอยู่เสมอว่า กำลังทำอะไร อยู่ในปัจจุบัน ไม่พลั้งเผลอ ไม่ประมาท พิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นดี หรือชั่วมีคุณมีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ มีการพิจารณาจากสาเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ รวมถึง การมีสติในการดำเนินชีวิต ไม่ประมาท พิจารณาแล้วว่าสิ่งนั้น ดีหรือชั่วมีคุณมีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ประกอบด้วย การมีภูมิคุ้มกันในตัว การพึ่งตนเอง อดทน สามารถปรับตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง

การมีภูมิคุ้มกันในตัวมีความหมาย ดังนี้

จิราภรณ์ สุภสิงห์ (2552 : 10) ให้ความหมายของการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีว่า หมายถึง การที่เยาวชนมีความรอบรู้อย่างรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน มีการประเมินทางเลือกก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริโภค รู้จักวางแผนการใช้จ่าย ไม่เลือกซื้อสินค้าจากห้างสรรพสินค้าที่มีราคาแพงกว่า ถ้าสามารถซื้อได้จากร้านค้าทั่วไป

จิราภรณ์ สุภสิงห์ (2552 : 11) ให้ความหมายของ ระมัดระวัง ว่า หมายถึง การที่เยาวชนรู้จักมีสติในการตัดสินใจ ในการเลือกตราสินค้าที่มีคุณภาพ โดยเลือกซื้อสินค้าเพราะมีการรับประกันและไม่เลือกซื้อสินค้าตามรุ่นของสินค้าที่ได้รับความนิยม เลือกสินค้าที่มีคุณภาพภายในมากกว่าความสวยงามรวมทั้งไม่ซื้อสินค้าตามแฟชั่น (Fashion) และตามความนิยม

นันทา ชูติแพทยวิภา (2545 : 65) ให้ความหมายของความรอบคอบว่า หมายถึง การนำความรู้ต่างๆ มาใช้อย่างระมัดระวัง ทั้งการวางแผนงานและดำเนินงาน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 9) ให้ความหมายว่า ท้าว ถ้วนถี่ ระวังเหตุการณ์ ข้างหน้าข้างหลังเสมอ ไม่เผลอ

เกรียงศักดิ์ วงศ์เจริญศักดิ์ (2546 : 147) กล่าวว่า ความรอบคอบเป็นลักษณะชีวิตที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าองค์ประกอบลักษณะชีวิตอื่น การงานใดที่กระทำด้วยฝีมือของผู้ที่มี

ความรอบคอบ การงานนั้นก็มีคุณค่า มีคุณภาพ งานวิชาการที่นักวิชาการค้นคว้าวิจัยอย่างละเอียด เก็บข้อมูลอย่างครบถ้วน งานวิจัยนั้นก็มีคุณค่าแก่การอ้างอิงและนำไปใช้ประโยชน์สู่คนรุ่นต่อไป ความรอบคอบจะนำพาเราไปสู่บนถนนแห่งความสำเร็จที่เราเชื่อมั่นว่ามีเครื่องกีดขวางอยู่ตรงไหน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 45) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมความพร้อมของคนและสังคมให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศให้รู้เขารู้เรา เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว รวมทั้งเลือกสิ่งที่ดีประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

ธนวรรธน์ พลวิชัย (2549 : 56) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การไม่ประมาท ต้องตั้งสติให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลง คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร

อภิชัย พันธเสน (2549 : 30) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การทำให้กิจการสามารถดำรงอยู่ได้ในลักษณะไม่เสี่ยงมากจนเกินไป ทำให้ไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้หรือหากได้รับผลกระทบ ก็จะสามารถฟื้นตัวได้ในเวลารวดเร็วพอสมควร โดยที่การจะมีภูมิคุ้มกันที่ได้นั้นจำเป็นจะต้องมาจากการพึ่งตัวเองเป็นส่วนใหญ่

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 21) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับความเสี่ยงหรือผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล ทั้งด้านบวกและด้านลบ กับการดำเนินชีวิตของตน

สิน พันธุ์พินิจ (2550 : 18) ได้กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต ถ้าหากพิจารณาจากสภาพสังคมไทย สภาพเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ตลอดจนนวัตกรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต เราจะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนไทยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และด้านอื่นๆ มากจึงจะสามารถยืนหยัดต่อสู้กับสถานการณ์ได้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550 : 63) กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันว่า หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการเตรียมความพร้อม รู้เท่าทันต่อผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืน

สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์ (2551 : 58) กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันในตนเองว่า หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ฉันทุพงษ์ ทองภักดี (2551 : 14) กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอควร (Self – Immunity) ว่าหมายถึง พลวัตในมิติต่างๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสถานะต่างๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ การกระทำที่เรียกว่า ได้พอเพียงไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการมีภูมิคุ้มกันจะทำให้ความพอเพียงแม้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ถึงจะมีเหตุการณ์ที่แย่มากที่สุดก็รับมือได้

พระพานวิทย์ เค้าเงื่อน (2552 : 55) กล่าวถึง การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

สุรเดช ไสยกิจ (2550 : 15-16) กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ว่า หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ผลกระทบทั้งจากภัยธรรมชาติ ภัยเศรษฐกิจ ภัยสังคมและภัยการเมือง

สรุปได้ว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล มีสติ รู้จักวางแผน ในการตัดสินใจระมัดระวัง ไม่ประมาท โดยคิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจทำ มีความยืดหยุ่น ในการปรับตัว เข้มแข็ง มั่นคง

การพึ่งตนเอง ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ให้ความหมายของการพึ่งตนเอง ไว้ดังนี้

สร้อยหาว พัดเงิน (2550 : 9) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง (Self – Reliance) นิยามทั่วไป หมายถึง การกระทำกิจกรรมเพื่อดำเนินงานอย่างไร จะกระทำเพื่อดำเนินงานด้วยกำลังทางทรัพย์ ความสามารถ และสติปัญญาของตนเอง โดยไม่ร้องขอหรือรอคอยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น

การพึ่งตนเอง หมายถึง การเคารพตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถที่จะกระทำการใด ให้สำเร็จด้วยตนเองและไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาเพื่อเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือหมู่คณะ

โถมสมร เหลือโกศล (2531 : 10) ให้ความหมายว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างถูกต้องและกระทำได้ด้วยตนเอง โดยไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น ซึ่งแบ่งการพึ่งตนเองโดยตนเอง ได้แก่ การพึ่งตนเองด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจ กับการพึ่งตนเองโดยการทำงานร่วมกับผู้อื่น

สมพงษ์ พานิชสกุล (2533 : 17) ได้ให้ความหมายว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถที่จะยืนหยัดและใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสงบได้ด้วยความสามารถของตนเอง ของบุคคลหรือสังคม มิใช่การปิดตนเอง ตัดขาดความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสังคมอื่น แต่อยู่บนพื้นฐานของมิติใหม่แห่งความสัมพันธ์คือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ฉะนั้นการพึ่งตนเองจึงปกครองไปด้วยทั้งความเป็นไทและเป็นธรรม

ระพี สาคริก (2545 : 11-18) ให้ความหมายว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การแสดงออก การกระทำของบุคคลด้วยความสามารถของตนเองให้สำเร็จ

อุบลรัตน์ เฟื่องสถิตย์และสิริวรรณ สารนาถ (2545 : 16) กล่าวว่า พฤติกรรมการพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลได้มีการแสดงออกตามความสามารถของตนเอง สามารถคิดริเริ่มและตัดสินใจ ตลอดจนการกำหนดความต้องการที่จะเป็นประโยชน์กับชีวิตได้ด้วยตนเอง

สร้อยหาวย พัดเงิน (2550 : 13) ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า การที่บุคคลพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นและไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่น ได้แบ่งการพึ่งตนเอง เป็น 3 ด้าน คือ

1. การพึ่งตนเองด้านการเรียน หมายถึง การที่นักเรียนพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ เมื่อมีปัญหาด้านการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ถูกต้องและสุจริต ไม่ลอกผลงานของผู้อื่นหรือให้ผู้อื่นทำ หรือเอาผลงานของผู้อื่นมาส่งอาจารย์เพื่อเอาคะแนน

2. การพึ่งตนเองด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การที่นักเรียนพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ใ้ใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น ไม่สร้างปัญหาหรือเป็นภาระให้แก่กลุ่ม สร้างบรรยากาศในการทำงานของกลุ่มให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ช่วยเหลือซึ่งกัน ในด้านความคิด ตลอดจนปัญหาต่างๆ สำเร็จคล่องตามเป้าหมายที่กำหนด ยินดีรับงานของกลุ่มด้วยความมีเหตุผลและด้วยความเต็มใจ มีคิดถึงความได้เปรียบเสียเปรียบในระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

3. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การที่นักเรียนพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในเรื่องเงิน รู้จักจัดสรรรายจ่ายให้สมดุลกับรายรับ ตลอดจนรู้จักเลือกใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า เช่น การใช้อุปกรณ์การเรียนอย่างคุ้มค่า เลือกซื้ออาหารให้พอเหมาะไม่เหลือทิ้ง วางแผนการใช้เงินและใช้จ่ายในทางที่เป็นประโยชน์ รู้จักเก็บออมทรัพย์ ไม่ฟุ้งเฟ้อและฟุ่มเฟือย

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546 : 10) ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่าหมายถึง การที่นักเรียนช่วยเหลือตนเองในด้านการปฏิบัติกิจกรรมการเรียน ด้วยการใช้ความรู้และความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่จนประสบความสำเร็จ โดยมีพฤติกรรมแสดงออก ดังนี้ ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำงานด้วยตนเอง ทำแบบทดสอบ / แบบฝึกหัดด้วยตนเองและส่งงานด้วยตนเอง

นริศรา ยืนยง (2551 : 13) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือ การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในตนเอง รู้จักพึ่งพาตนเอง แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ไม่คอยแต่ให้คนอื่นช่วยหรือคอยแต่จะรับความช่วยเหลือของผู้อื่น

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : 58) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกล้าทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นตรงต่อความคิดของบุคคลอื่น กล้าตัดสินใจด้วยตนเองอย่างมั่นใจโดยใช้เหตุผล พยายามค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ภายในตนจนสำเร็จด้วยตนเองและไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น

คณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม กลุ่มนักวิชาการ (บุญเลิศ พูนสุขโข. 2540 : 19; อ้างอิงจาก คณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม. **คู่มือปลูกฝังค่านิยม**. 2526 : 65-82) ได้อธิบายส่วนของค่านิยมในการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นค่านิยมที่สำคัญข้อหนึ่งโดยกล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การเคารพตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตนเองและไม่ทำตัวเป็นปัญหา หรือเป็นภาระกับผู้อื่น หรือหมุ่คณะและได้กำหนดขอบข่ายของการพึ่งตนเองไว้ 3 ด้าน คือ

1. การพึ่งตนเองด้านการปฏิบัติการกิจต่างๆ ในชีวิตประจำวัน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติการกิจต่างๆ ในชีวิตประจำวันของตนให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง เช่น สามารถอาบน้ำแต่งตัวได้เมื่ออยู่ลำพังและช่วยเหลือตนเองเมื่อพ่อแม่ไม่อยู่ รู้จักบริการตัวเองในการรับประทานอาหาร สามารถซ่อมแซมเครื่องใช้ของตนที่ชำรุดเสียหายได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

2. การพึ่งตนเองในด้านการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จลงได้ด้วยตนเอง ยอมรับและเคารพในตนเอง มีความคิด อุดมการณ์และความเชื่อมั่น รู้จักใช้ความรู้ความสามารถของตนที่มีอยู่เพื่อการศึกษาค้นคว้าและทำงานให้สำเร็จตามความประสงค์ รวมทั้งพยายามเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของตนเองยิ่งขึ้น

3. การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในด้านเงินทอง รู้จักหารายได้ทางสุจริตสำหรับใช้จ่าย ตลอดจนรู้จักเลือกและใช้เครื่องอุปโภคด้วยคุณค่าอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตน พยายามค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ทำกิจกรรมต่างๆ สำเร็จด้วยตนเอง ไม่คอยแต่ให้คนอื่นช่วยหรือคอยแต่รับความช่วยเหลือของผู้อื่นและไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือหมุ่คณะแบ่งการพึ่งตนเอง เป็น 3 ด้าน คือ การพึ่งตนเองด้านการเรียน การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองโดยการทำงานร่วมกับผู้อื่น

สามารถปรับตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้หลากหลาย ดังนี้

ณัฐพล แนวจำปา (2540 : 11) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อย่างมีความสุข

ชาติชาย หมั่นสมักร (2542 : 16) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นสภาพที่บุคคลเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ยอมรับและปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านส่วนตัวและด้านสิ่งแวดล้อมจนเป็นสถานการณ์ที่ตนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ปราศจากความคับข้องใจ

อารมณั มัตตะเดช (2543 : 12) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ความพยายามของบุคคลทั้งที่อยู่ในระดับจิตสำนึกและไร้จิตสำนึกในการปรับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจนเป็นสภาพการณ์ ที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้อย่างมีความสุข

สุคนธ์ทิพย์ หนูนพล (2544 : 26) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ความพยายามที่จะปรับสภาพของตนเองให้อยู่ในสภาวะปกติ โดยอาศัยกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่ง จนสามารถทำให้ตนเองดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ลักขณา สรวิวัฒน์ (2544 : 105) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว ไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลสามารถสร้าง หรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข ทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ชาติรี ลักษณะศิริ (2546 : 38) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนเราที่ประสบและรับรู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมรอบข้าง เช่นปัญหาที่พบในโรงเรียนหรือที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านการเงิน ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนและบุคคลทั่วไป ให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเองและสภาพแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อย่างมีความสุข

จักรกฤษ เลื่อนกลิ่น (2549 : 15) กล่าวว่า การปรับตัวของนักเรียน หมายถึง ความพยายามและความสามารถของนักเรียน ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องและดำเนินไปตามเหตุการณ์ ตามสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเรียบร้อยเพื่อไม่ให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อย่างมีความสุข

การปรับตัวมีความสำคัญอย่างมากกับคนทุกคน เพราะว่าเป็นความจริงที่ไม่มีมนุษย์คนใดที่สามารถอยู่ได้อย่างไม่มีอุปสรรคใดๆ เลย เพราะฉะนั้นจากอุปสรรคที่เกิดขึ้นไม่ว่าจากสาเหตุใด

ก็ตาม ส่งผลให้บุคคลรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วารภรณ์ ตระกูลสฤณี (2549 : 3) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสภาพปัญหาความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ฯลฯ จนบุคคลนั้นสามารถอยู่ในสภาพนั้นๆ ได้

ฐิทธิ อ่อน โคนสูง (2549 : 3) กล่าวว่า การปรับตัว คือ การแก้ปัญหาเพื่อให้ชีวิตมีความสุข ถ้าแก้ปัญหาสำเร็จก็มีความสุข คือ ปรับตัวได้ หากแก้ปัญหาไม่สำเร็จก็มีความทุกข์ คือ ปรับตัวไม่ได้ คนที่ปรับตัวได้จึงมีความสุขทางจิต ส่วนคนที่ปรับตัวไม่ได้จึงมีปัญหาสุขภาพจิต

พระมหาวชิรพงศ์ วชิรวโส (ตาลอ่อน) (2552 : 6) กล่าวถึง การปรับตัวด้านการเรียนของระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ด้านความสามารถในการเผชิญปัญหาต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ คัดสรรสร้างสรรค์และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีคุณธรรมและมีความสุขในการเรียนภายใต้กฎเกณฑ์ของโรงเรียนและสังคม

สรุปได้ว่า การปรับตัว หมายถึง ความพยายามและความสามารถของบุคคล ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเรียบร้อย ทำให้ตนเองดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

สรุปได้ว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ความรู้ความสามารถของตน พยายามค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ทำกิจกรรมต่างๆ สำเร็จด้วยตนเอง มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว ให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพปัญหาต่างๆ เข้มแข็งมั่นคง ทำให้ตนเองดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

การใฝ่เรียนรู้

ความรู้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของความพอเพียงแห่งตน ประกอบด้วย การใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการมีความรู้ความสามารถ

1. การใฝ่เรียนรู้

กรมวิชาการ (2539 : 9) ให้ความหมายของการใฝ่รู้ใฝ่เรียนว่าหมายถึง การแสดงความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอและนำความรู้ไปใช้ได้อย่างเหมาะสม การแสดงออกถึง

การใฝ่รู้ใฝ่เรียนนั้น สังกัดได้จากพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียน เช่น การซักถาม แสดงความคิดเห็น การชอบอ่านหนังสือ เป็นต้น ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น การแสวงหาความรู้ จากการฟัง การถาม การอ่าน การคิด การเขียน การดูแลและการปฏิบัติ

บุญชิต มณีโชติ (2540 : 24) การใฝ่รู้ใฝ่เรียน หมายถึง การที่บุคคลมีแรงจูงใจ ความปรารถนา ความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้น ความสนใจและความพอใจที่จะแสวงหาข้อมูล ความรู้ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือกระหายใฝ่รู้ที่จะเกิดขึ้น พฤติกรรมที่แสดงถึงการใฝ่รู้ใฝ่เรียน เช่น การสนใจแสวงหาความรู้ การคิดสืบค้น การสอบถามผู้รู้ การสืบเสาะหาความรู้

นิรันดร์ ตั้งธีระบัณฑิตกุลและคณะ (2543 : 3) คุณลักษณะการใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน หมายถึง ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ ค้นคว้ารู้เท่าทันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สุภาพ มากแจ้ง (2544 : 9) กล่าวถึง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่า ความฉลาดรู้หรือความใฝ่รู้ใฝ่เรียน หมายถึง รู้แล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงๆ โดยไม่เป็นพิษเป็นโทษ การศึกษาเพื่อความฉลาดรู้ต้องยึดหลักอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก เมื่อจะศึกษาสิ่งใดเรื่องใด ให้รู้จริงควรจะได้ศึกษาให้ตลอด ครบถ้วน ทุกแง่มุม ไม่ใช่เรียนรู้อย่างเพียงบางส่วนบางตอนหรือฟังเลื่องเฉพาะแต่เพียงบางแง่มุม อีกประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติประกอบกันไปเสมอ คือ ต้องพิจารณาศึกษาเรื่องนั้นๆ ด้วยความคิดจิตใจที่ตั้งมั่นเป็นปกติเที่ยงตรงและเป็นกลาง

พิทักษ์ วงแหวน (2546 : 11) กล่าวถึง พฤติกรรมใฝ่เรียน หมายถึง การที่นักเรียนมีการกระทำ หรืออาการแสดงออกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า โดยมีลักษณะเป็นผู้ที่มีนิสัยรักการอ่าน มีความกระตือรือร้น และสนใจเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและพยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

นิภา วงษ์สุรภินันท์ (2548 : 11) กล่าวว่า คุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจที่แสดงถึงความปรารถนา ความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้น ความสนใจ ความพอใจที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งความรู้ด้านการเรียนและสภาพแวดล้อมรอบตัว มีความรู้เท่าทันวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ แบ่งเป็น คุณลักษณะย่อย 7 ด้าน คือ เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ อยากรู้อยากเห็น ตั้งใจอย่างมีสติ กล้าคิดริเริ่ม เพียรพยายาม ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีเหตุผล

สรุปได้ว่า การใฝ่เรียนรู้อาจหมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกถึงความปรารถนา ความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้น ความสนใจและความพอใจที่จะแสวงหาข้อมูล ความรู้ต่างๆ สามารถ

แสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น การแสวงหาความรู้จากการฟัง การซักถาม แสดงความคิดเห็น การอ่าน การคิด การเขียน การดูแลและการปฏิบัติสังเกต

2. มีความรู้ความสามารถ มีปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 19-20) กล่าวถึงเงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน โดยเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จําแนความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2542 : 41-47) กล่าวว่า การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ

กรมประชาสัมพันธ์ (<http://www.prd.go.th>, 2555) กล่าวว่า การที่คนเราจะตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น จะต้องประกอบด้วย เงื่อนไข 2 ส่วน คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย

1. มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน
2. มีความรอบคอบมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 : 77) กล่าวว่า เงื่อนไขที่สำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจและการกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง อาศัยทั้งคุณธรรมและความรู้ โดยเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

สิน พันธุ์พินิจ (2550 : 19-20) ได้กล่าวถึงความรู้ว่า ครอบคลุมถึงการรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง การสร้างฐานความรู้เพื่อให้คนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การรู้เท่ากัน การเปลี่ยนแปลงและการใช้ความรู้ เป็นต้นทุนในการแสวงหาทรัพย์สินมาใช้ในการดำรงชีวิต จะต้องประกอบด้วย “ความรู้ทางธรรมและความรู้ทางโลก” ความรู้ในทางธรรมจะเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความเป็นคนที่สมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในทางสายกลางตามหลักศาสนา ได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรมความรู้ด้านนี้จะต้องศึกษาหลักคำสอนของศาสนา ปรัชญา ปรัชญาชีวิต จริยธรรมวิชาชีพ เช่น จริยธรรมการเกษตร (Agricultural Ethics) จรรยาบรรณครู จรรยาบรรณนักวิจัย และจรรยาบรรณแพทย์ เป็นต้น

ส่วนความรู้ทางโลกเป็นความรู้ด้านวิชาการของแต่ละศาสตร์และวิชาชีพ แต่ละด้านต้องเป็นความรู้ที่จะสร้างรายได้ ความรู้ที่จะสร้างสมรรถนะให้แก่คน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สังคมศาสตร์และศาสตร์ของการจัดการ เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และบูรณาการ การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ความรู้สำหรับการควบคุม อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดจนเป็นความรู้เกี่ยวกับการวางแผนและความระมัดระวัง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ว่า การศึกษาที่จะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์นั้น ประกอบด้วยการศึกษาทางวิชาการและการศึกษาทางธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาทางธรรมคอยกำกับการศึกษาทางวิชาการหรือทางโลกให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับเป็นรากฐานในการสร้างความเป็นคน การสร้างอาชีพ สร้างเศรษฐกิจ ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนเราอย่างแท้จริง นอกจากความรู้ที่เราเรียนรู้จากระบบการศึกษาแต่ละระดับ ดังที่เราเรียกกันว่า “ความรู้ที่ชัดเจน” (Explicit Knowledge) อยู่ในตำราแล้ว ยังมี “ความรู้ที่ซ่อนลึก” (Implicit หรือ Tacit Knowledge) อาทิ ทัศนคติปรัชญาชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญาอันลึกซึ้งที่สั่งสมมา สามารถใช้ประโยชน์ในการสร้างคุณภาพชีวิตได้เหมือนความรู้ที่ชัดเจนที่ใช้ในการทำงานให้เห็นอย่างชัดเจน เราต้องมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ทั้งสองประเภทนี้อย่างเหมาะสม (สิน พันธุ์พินิจ. 2550 : 20)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (คุณเดือน พันธมนาวิน และดวงเดือน พันธมนาวิน. 2551 : 52; อ้างอิงจาก คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. **ประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2546 ที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** 2549 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า เงื่อนไขความรู้ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชาการรอบด้าน มีความรอบคอบในการตัดสินใจและมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2551 : 14) กล่าวถึง ความรอบรู้คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้รวมถึง ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติโดยมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคมด้วย

พระพานวิทย์ เค้าเงื่อน (2552 : 57) กล่าวว่า การใช้ความรู้ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชาการรอบด้าน มีความรอบคอบในการตัดสินใจและมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ รวมถึง ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ

มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและควมมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นไป สามารถปรับใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและสังคม

สรุปได้ว่า การมีความรู้ความสามารถ มีปัญญา หมายถึง การมีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ประกอบด้วย ประกอบด้วยความรู้ทางวิชาการและความรู้ทางธรรม ทั้งนี้เพื่อความรู้ในทางธรรมจะเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความเป็นคนที่สมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในทางสายกลางตามหลักศาสนา ได้อย่างมีความสุข คอยกำกับการศึกษาทางวิชาการหรือทางโลก ให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีความรอบคอบในการตัดสินใจและมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ ความรู้ทางวิชาการ เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และบูรณาการ การประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ความรู้สำหรับการควบคุม อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดจนเป็นความรู้เกี่ยวกับการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สามารถปรับใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและสังคม โดยมีความรอบคอบในการตัดสินใจและมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การใฝ่เรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกถึงความปรารถนา ความอยากรู้ อยากเห็น ความกระตือรือร้น ความสนใจและความพอใจที่จะแสวงหาข้อมูล ความรู้ต่างๆ ทำให้เกิดความรู้ความสามารถ มีปัญญา ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านทั้งความรู้ทางวิชาการและความรู้ทางธรรม โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สามารถปรับใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและสังคม โดยมีความรอบคอบในการตัดสินใจและมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ

การตระหนักในคุณธรรม

การตระหนักในคุณธรรม ประกอบด้วย การมีความสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

1. การมีความสำนึกในคุณธรรม

มยุรี บุญเยี่ยม (2545 : 60) ให้ความหมายไว้ว่า ความตระหนักหมายถึง การที่บุคคลแสดงถึงการรับรู้ การคิดได้และการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบเมื่อเผชิญกับปัญหา เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

ศศิธร บัวทอง (2549 : 10) ให้ความหมายไว้ว่า ความตระหนัก หมายถึง การมีความสำนึกในบางสิ่งบางอย่างหรือเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการรับรู้และพิจารณาใคร่ครวญเหตุการณ์ ประสบการณ์ วัตถุประสงค์หรือเหตุการณ์ที่ดำเนินไปบางอย่าง การใช้ความคิดจ้องเตือนตนเองได้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด

จรรยา สมศรี (2550 : 22) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงพฤติกรรม การรับรู้การแสดงออกของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์ต่างๆ

กรมท ทองธรรมชาติ (2525 : 80) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักประพฤติ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้ยึดและปฏิบัติตามความเชื่อของบุคคล ส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเป็น ความปรารถนาที่ ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์และความดีที่แท้จริงต่อสังคม อันได้แก่ การรักษาศีลและการประพฤติตนตามหลักธรรม

พระราชวรมุณี (2527 : 37) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นด้วยความดี งามสภาพที่เกื้อกูล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 190) ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า สภาพคุณ งามความดี

ลัดดา เสนาวงษ์ (2532 : 59) ให้ความหมาย คุณธรรมว่า คือ ความดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในจิตใจ แต่ละคนและยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย

คาร์ตัน ยินดีพบ (2548 : 37) ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยอมรับ ว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเกิดจากการศึกษา การปฏิบัติ ฝึกรบม การกระทำ จนเคยชินเป็นลักษณะนิสัย เป็น สิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม

เขวลักษณ์ ทองประยูร (2548 : 15) ให้ความหมายของคำว่าคุณธรรม หมายถึง หลักธรรม ความดีงามในจิตใจของบุคคล อันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และสังคม

จรรยา สมศรี (2550 : 23) ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องดี งามซึ่งเกิดจากการศึกษา การประพฤติ ปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดลักษณะนิสัยการแสดงออกในทางที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

จรรยา สมศรี (2550 : 23) กล่าวว่า ความตระหนักรู้ทางคุณธรรม หมายถึง การรับรู้ที่แสดงออกถึง การประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องดีงาม อันส่งผลให้เกิดลักษณะนิสัยและการแสดงออกในทางที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

สรุปได้ว่า การตระหนักรู้ทางคุณธรรม หมายถึง การมีความสำนึก การรับรู้การแสดงออกถึง การประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องดีงาม และยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และสังคม

2. ชื่อสัตย์สุจริต

ความหมายของความชื่อสัตย์สุจริตได้มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 382) ให้ความหมายของคำว่าชื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

อุทุมพร จามรมาน (2548 : 10) ให้ความหมายคำว่า ชื่อสัตย์ หมายถึง ความรู้สึกเชื่ออย่างฝังใจ ที่ได้รับการปลูกฝังและทำให้มีการแสดงออกเป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง คือ ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

วรวรรณินี ราชสงฆ์ (2541 : 36) ให้ความหมายของความชื่อสัตย์ว่า หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ ทั้งตรงต่อตนเองและผู้อื่น

นริศรา ยืนยง (2551 : 33) ให้ความหมายของความชื่อสัตย์ว่า หมายถึง การประพฤติตนอย่างถูกต้องและตรงต่อความเป็นจริงของนักเรียนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ซึ่งรวมถึงความชื่อสัตย์ต่อตนเอง ความชื่อสัตย์ต่อผู้อื่นและความชื่อสัตย์ต่อหน้าที่

พระวิเทศธรรมรังษี (หลวงตาชี) (2550 : 69-74) ได้กล่าวถึงลักษณะของความชื่อสัตย์นั้น ประกอบด้วย ชื่อสัตย์ต่อตนเอง ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ชื่อสัตย์ต่อกาลเวลา ชื่อสัตย์ต่อเวลาพูด ชื่อสัตย์ต่อบุคคลและชื่อสัตย์ต่อความดี

บูรชัย ศิริมหาสาคร (2546 : 53-55) ได้กล่าวว่า ความชื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะถ้าทุกคนมีความชื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น สังคมย่อมเป็นสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นถึงความชื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาท ซึ่งพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย 4 ประการ คือ

1. การรักษาความชื่อสัตย์ ความจริงใจต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์

3. การอดทน อดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงด้วยความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยประการใด

4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

วิวัฒน์ อัสวานิชย์ (พิไลลักษณ์ ทองรอด. 2547 : 30; อ้างอิงจาก วิวัฒน์ อัสวานิชย์. ความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยในตนเองต่อความชื่อสัตย์ของเด็กไทย. 2523 : 19-20) ได้ให้ความหมายของความชื่อตรง ไม่คดโกง ถ้าแสดงออกทางใจจะเป็นน้ำใสใจจริง ไม่มีเงื่อนงำซ่อนไว้ในใจ ทางกาย

เป็นการทำจริง ไม่ใช่ทำดีเพื่อลวงให้คนอื่นติดกับทางวาจา คือ พูดจริง พูดคงเส้นคงวาเป็นที่เชื่อถือ และไว้วางใจได้และอธิบายถึงความซื่อสัตย์สุจริตของบุคคลเป็นข้อๆว่า

1. ต้องซื่อสัตย์ ไม่คิดโกงหรือหลอกลวงเขากิน ประกอบอาชีพในทางสุจริต สิ่งที่อยู่จิต ผิดศีลธรรม จะต้องเลิกอย่างเด็ดขาด
2. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัวและมิตรสหายและต้องมีความจงรักภักดีต่อ ประเทศชาติ ไม่คิดทรยศ
3. ต้องซื่อสัตย์ในที่ถูกทางโดยเฉพาะทางที่เป็นประโยชน์และดีงามเท่านั้น ทางที่จะเป็น การทำลายประโยชน์ให้เกิดความเสียหายแล้ว ไม่ควรทำอย่างอื่น เช่น การซื่อสัตย์ต่อบุคคลทำลายชาติ
4. ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือได้ ให้เป็นคนที่มีวาจาสิทธิ์ ว่าจะให้ความช่วยเหลือใครแล้ว ต้องเป็นไปตามที่พูด

กรณีภา เมืองแก้ว (2553 : 23) ได้สรุปความหมายของความซื่อสัตย์ ว่า เป็นการประพฤติ ตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ

กรมสามัญศึกษา (2539 : 21-22) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบทั้งกายวาจาใจ ไม่คิดทรยศไม่คิดโกงหลอกลวงผู้อื่น ประพฤติ ตรงไปตรงมา ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและได้สรุปว่าลักษณะของความซื่อสัตย์จะต้อง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ต้องซื่อตรง ไม่หลอกลวงเขากิน ประกอบอาชีพสุจริต สิ่งใดทุจริตผิดศีลธรรม ต้องเลิก เด็ดขาด
2. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัวและต่อมิตรสหาย จะต้องมีความจงรักภักดีต่อ ประเทศชาติ ไม่คิดทรยศ
3. ต้องซื่อสัตย์ในทุกทาง โดยเฉพาะทางที่เป็นประโยชน์และดีงามเท่านั้น
4. ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือ ให้เป็นคนมีวาจาสิทธิ์ พูดจริงทำจริง

พฤติกรรมของผู้ที่มีความซื่อสัตย์เป็นลักษณะสำคัญที่บุคคลที่ควรจะมีไว้เป็นสมบัติของ ตนเป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพของบุคคลที่ควรพัฒนาประการหนึ่งและควรส่งเสริมให้ทุกคนมีและ ได้วิเคราะห์โครงสร้างของพฤติกรรมของความซื่อสัตย์ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อ การกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
  - 1.1 ไม่สับปลับกลับกลอก
  - 1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากจูงใจในทางที่เลื่อมเสีย
  - 1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

- 1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจทำจริง
- 1.5 ประพฤติตรงตามที่พูดและที่คิด
2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
  - 2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
  - 2.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
  - 3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดทรยศต่อผู้อื่น
  - 3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - 3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
  - 3.4 เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
  - 3.5 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยา หรือกลั่นแกล้ง
4. ความซื่อสัตย์ ต่อคณะสังคมและประเทศชาติ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกคือ ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
  - 4.1 ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
  - 4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือเอาดีเข้าตน
  - 4.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การประพฤติตนอย่างถูกต้อง และตรงต่อความเป็นจริงของตนเอง ไม่หลอกลวง ทั้งกาย วาจา ใจ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และซื่อสัตย์ต่อความดี รักษาคำพูดของตน พูดจริงทำจริง
3. มีความเอื้อเฟื้อ

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึง ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อไว้ ดังนี้

กรณีภา เมืองแก้ว (2553 : 102) ให้ความหมายของ ความมีน้ำใจว่า หมายถึง การมีน้ำใจ ความจริงใจที่ไม่เห็นเพียงตัวเอง หรือเรื่องของตัวเองแต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความสนใจในความต้องการความจำเป็นความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

ลักษณะเชิงพฤติกรรมของผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ให้เกิดขึ้นในชุมชน

ณญาดา กฤษณา (2552 : 5) กล่าวว่า ความเอื้อเฟื้อ หมายถึง ความรู้สึกปรารถนาภายในตัวบุคคลหรือการกระทำด้วยความสมัครใจ ที่จะแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย กาย วาจา ใจ ตลอดจนการแบ่งปันวัตถุสิ่งของและการให้ความช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1397) ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อว่า หมายถึง อุดหนุน เลือจาน แสดงน้ำใจต่อผู้อื่น

บุญศรี คำชาย (2542 : 65) กล่าวว่า เอื้อเฟื้อ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและทางพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ได้แก่ การช่วยเหลือ การปลอบโยนหรือให้กำลังใจ การแสดงความเอื้ออาทร การชื่นชมในความดีงามของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

นพมาศ ชีรเวทิน (2542 : 62) ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อ หมายถึง พฤติกรรมเพื่อผู้อื่น การเสียสละ การเห็นแก่ผู้อื่นมากกว่าตนเอง

สงบ สัพโส (2544 : 19) ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อว่า ความเอื้อเฟื้อ มีลักษณะเป็นการกระทำที่มีเจตนาจะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน

ศศิพิมล วัชรธนาการ (2551 : 4) ให้ความหมายของความเอื้ออาทร ว่าหมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกในลักษณะเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือกันทั้งทางสีหน้า ท่าทาง คำพูด การกระทำที่แสดงถึงคุณค่าเชิงบวกทางจิตใจ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นที่นักเรียนมีสัมพันธภาพ มีความเป็นมิตร ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเหมาะสม เสียสละต่อส่วนรวม นำมาซึ่งความสุขและคุณค่า

สรุปได้ว่า การมีความเอื้อเฟื้อ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย กาย วาจา ใจ ในลักษณะเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือกัน ตลอดจนการแบ่งปันวัตถุสิ่งของและการให้ความช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การตระหนักในคุณธรรม หมายถึง การมีความสำนึก การรับรู้การแสดงออกถึงการประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องดีงามและยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย มีความซื่อสัตย์สุจริต การประพฤติตนอย่างถูกต้องและตรงต่อความเป็นจริง ไม่หลอกลวง ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่และซื่อสัตย์ต่อความดี รวมถึงการมีความเอื้อเฟื้อ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย กาย วาจา ใจ ในลักษณะเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือกัน ตลอดจนการแบ่งปันวัตถุสิ่งของและการให้ความช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารต่างๆ ทำให้ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพอเพียงแห่งตนไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน ดังผลการศึกษาของสมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546 : บทคัดย่อ) พบว่า นักเรียนที่เรียนหลักสูตรรวมในพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบ โยนิโสมนสิการมีการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เรียนหลักสูตรรวมในพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบ ไตรสิกขามีการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พัทตร์วิภา ตะเพียนทอง (2549 : บทคัดย่อ) พบว่า นักเรียนที่เรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปิยะพร พูลเพิ่ม (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารวิชาการ พบว่าการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ควรมีการจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การเรียนการสอน มีการวางแผน กำกับติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

กานต์ชนิต ต๊ะนัย (2551 : บทคัดย่อ) พบว่าข้อเสนอแนะควรให้มีการปลูกฝังค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นกับนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดอบรม สัมมนาเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครู บุคลากรในสถานศึกษาและการให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ งานวิจัยของ ปิ่นมณี ศรีนวล (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีคะแนนการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้านสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มที่ได้เข้าร่วม โปรแกรมพัฒนาการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีคะแนนการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงทั้ง โดยรวมและรายด้านสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วม โปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชูศรี สุวรรณ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักศึกษาครุ มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด คือ นักศึกษาครูที่เข้าอบรมสามารถผ่านการประเมินตามจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกกิจกรรม โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ระดับดีมาก มีความสามารถคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและมีเจตคติต่อการนำการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สุริยา กำธร (2553 : บทคัดย่อ) พบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/1 ที่เรียนหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดนาคินมิตร โดยรวมอยู่ในระดับดี นักเรียนที่ได้คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 86.66 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดและงานวิจัยของเสงี่ยม สายวรรณะ (มปป. : บทคัดย่อ) พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริโภคของเยาวชนหลังการทดลองพัฒนาขึ้นและเป็นไปตามหลักคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมการบริโภคหลังการทดลองสูงกว่าพฤติกรรมกรรมการบริโภคก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยข้างต้น กล่าวได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยด้านกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

2. สภาพการดำเนินงาน บรรยากาศของโรงเรียน

สภาพการดำเนินงาน บรรยากาศของโรงเรียน ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน ดังผลการศึกษาของปิยะพร พูลเพิ่ม (2551 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษา ซึ่งพบว่า ด้านการบริหารบุคคล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจของครูผู้สอน รองลงมา คือ บุคคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานการนำแนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามลำดับ ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไปพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การกำหนดแผนปฏิบัติการและโครงการเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อจัดทำและเสนอของบประมาณและเสนอแนะแนวทางในการจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การสอนให้เห็นภาพชัดเจนและเป็นรูปธรรม สอดแทรกไปในรายวิชาที่สอน

ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ ทั่วถึงทุกงานและมีการควบคุม วางแผนและติดตามการใช้ทรัพยากร ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินงานตามกิจกรรมและ โครงการต่างๆ ในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

พระพานวิทย์ เก้าเงื่อนไข (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่ม ลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติและลักษณะองค์การ ได้แก่ บรรยากาศของ โรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม มีสื่อ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งมีลักษณะองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ครูมีความรู้และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันครูก็มีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถอยู่เสมอ (2551 : 104)

วีระ ปิ่นทรัพย์ (2551 : 94) ที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาคร ในด้านสื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะว่าครูได้สอนให้นักเรียนนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ครูมีการสนับสนุนจัดกิจกรรมส่งเสริมคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ครูได้จัดสภาพแวดล้อม ในโรงเรียน มีการจัดมุมความรู้ ป้ายนิเทศ มีการนำครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้แก่นักเรียน อีกทั้งครูนั้น ได้ชื่อว่า เป็นแม่พิมพ์ของชาติ เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความรักศรัทธา อยากที่จะศึกษาและปฏิบัติตาม

ศิริพร ศิติดสาร (2551 : 109) ที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูในเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 พบว่า ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่บรรยากาศขององค์การและวัฒนธรรมองค์การ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชนและ โรงเรียน

จากงานวิจัยข้างต้น กล่าวได้ว่าปัจจัยด้านสภาพการดำเนินงาน บรรยากาศของโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าปัจจัยด้านสภาพ

การดำเนินงาน บรรยากาศของ โรงเรียนส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนมากขึ้น
เพียงใด

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

การที่บุคคลจะเป็นคนแบบใดนั้นส่วนหนึ่งมาจากการหล่อหลอมของครอบครัว
ซึ่งครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างจริยธรรม คุณธรรมและทัศนคติต่างๆ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น
ในครอบครัวแล้วถ่ายทอดไปสู่เด็กทั้งสิ้น การอบรมเลี้ยงดูจึงถือเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อความพอเพียง
แห่งตนของนักเรียน จากการรวบรวม ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู
มีดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการเลี้ยงดู

นักวิชาการไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการเลี้ยงดูไว้ ดังนี้

จูไรรัตน์ เสนพงศ์ (2543 : 10-26) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง การที่บิดา
มารดา หรือผู้เลี้ยงดู อบรม สั่งสอน ปลูกฝังให้เด็กมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถพึ่งตนเองได้
โดยการให้ความรักความเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือคุ้มครอง สนองความต้องการทั้งทางร่างกายและ
จิตใจ เพื่อให้เด็กได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กมลนันท์ รังสยาธร (2543 : 7) ได้กล่าวสรุป การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดามารดา
หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก โดยการให้คำแนะนำสั่งสอน ดูแล ให้ความช่วยเหลือ คุ้มครองและ
ตอบสนองความต้องการทางกายและใจ เพื่อให้เด็กได้มีชีวิตชีวาและเจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของ
สังคมตามความมุ่งหวัง นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูยังเป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคลิกภาพของ
บุคคล เป็นเรื่องของถ่ายทอดความคิด ความเชื่อและวิธีปฏิบัติของแต่ละครอบครัว

สมาพร ภัทรพงศ์กิจ (2551 : 32) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดา
มารดาหรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการอบรมสั่งสอนและให้คำแนะนำในสิ่งต่างๆ

กรกมล วงศ์วุฒิ (2554 : 53) ได้ให้ความหมายว่า อบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดามารดา
หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะและวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการเลี้ยงดู ดูแล อบรมสั่งสอนและมี
ปฏิสัมพันธ์กับเด็กที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีงามและปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดู
ปฏิบัติต่อเด็ก โดยแนะนำสั่งสอน ดูแล ให้ความช่วยเหลือ คุ้มครองและตอบสนองความต้องการ
ทางกายและใจ รวมทั้งเป็นถ่ายทอดความคิด ความเชื่อและวิธีปฏิบัติของแต่ละครอบครัว

2. ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

อภิญา สุวรรณพิมพ์ (2545 :38) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู เป็นกระบวนการวิธีการที่พ่อแม่
ผู้ปกครอง ใช้ในการอบรมเลี้ยงดู สนองความต้องการของเด็ก ทั้งทางร่างกายและจิตใจและถ่ายทอดวิถี

ชีวิต วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ให้กับเด็ก ซึ่งมีอิทธิพลต่อเด็กในทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

เกสร ภูมิดี (2546 : 44) กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู ไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู มีอิทธิพลต่อพัฒนาการต่างๆ ด้านของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็กทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของเด็กในเวลาเมื่อโตขึ้น

บุญสม สนวนยะเสรี (2547 : 12) ได้ให้ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและการให้การศึกษาในครอบครัวว่ามีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ ซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

Freud (กรกมล วงศ์วุฒิ. 2554 : 54; อ้างอิงจาก Freud, S. **An Outline of Psychoanalysis.** 1949 : 26-29) กล่าวว่า การปลูกฝังบุคลิกภาพในวัยเด็ก ในช่วงอายุ 0-6 ปี เป็นช่วงที่สำคัญ เด็กจะต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเพื่อให้ได้รับการตอบสนองความต้องการ ทั้งนี้ถ้าในช่วงชีวิตตอนต้นได้รับการเลี้ยงดูไม่ดีพอ เมื่อโตขึ้นเด็กจะมีปัญหาทางการปรับตัวและมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมเมื่อเป็นผู้ใหญ่

กรกมล วงศ์วุฒิ (2554 : 54) ได้ให้ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเด็กจะมีความมั่นใจและมีอารมณ์มั่นคงเพียงใดขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ ดังนั้น การมอบความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ ดูแล จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตัวเด็ก

จากความสำคัญข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ ส่งผลต่อเด็กในทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม รวมถึง ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

3. ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู

ลักขณา สกุทธิเรศสีมา (2542 : 89-93) ได้กล่าวว่า มีนักจิตวิทยาและผู้รู้ได้แบ่งวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความสำคัญของคุณลูก โดยถือว่าลูกเป็นส่วนที่มีความสำคัญครอบครัว ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญได้แก่ ความรัก ความเอาใจใส่และความเข้าใจ ในการอบรมเลี้ยงดูต้องใช้เหตุผลกับลูก จัดประสบการณ์ตามความเหมาะสมกับความสามารถทางกาย สังคมและทักษะ บิดามารดาคอยเป็นผู้ให้กำลังใจให้คำปรึกษา ให้ความมั่นคงปลอดภัยแก่ลูก ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัยให้ลูก เพื่อลูกจะได้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมได้ ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ ปรับตัวได้ดีและกล้าแสดงออก รู้จักใช้เหตุผล เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบคาดหวังเอาแต่ใจ เป็นกรอบรมเลี้ยงดูที่เรียกรื่องเอาจากลูกโดยบิดามารดามีความต้องการเกี่ยวข้องให้ทำตามที่บิดา มารดาคาดหวังไว้ ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กมีลักษณะเป็นคนเจ้าอารมณ์ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ยาก

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาไม่สนใจที่จะอบรมสั่งสอนลูก ปล่อยให้ลูกทำตามอำเภอใจ ไม่มีใครคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมให้ ให้ความรักแบบลำเอียงหรือคุด่าลงโทษรุนแรงเกินเหตุ บางครั้งก็ปล่อยหน้าที่เลี้ยงดูให้เป็นของคนอื่น ซึ่งจะมีผลให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ชอบทะเลาะเบาะแว้งกับผู้อื่นบ่อยๆ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบิดามารดา ไม่มีเหตุผล ชอบเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นอยู่เสมอ

วังนี ไททรงาม (จุไรรัตน์ เสนพงศ์, 2543 : 16; อ้างอิงจาก วังนี ไททรงาม. ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเด็กตามพื้นฐานอารมณ์กับรูปแบบการเลี้ยงดูของมารดา : กรณีศึกษามารดาของเด็กวัยก่อนเรียนในโรงเรียนอนุบาลเอกชน เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร. 2539 : 15-16) ได้นำแนวคิดของ Baumrind มาเป็นแนวทางในการแบ่งแบบแผนการอบรมเลี้ยงดู โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. แบบประชาธิปไตย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นห่วงใยบุตร ชมเชยเมื่อบุตรมีพฤติกรรมที่ดี สนับสนุนให้บุตรมีความเป็นตัวของตัวเองกล้าคิด กล้าแสดงออก และกล้าตัดสินใจและบิดามารดายอมรับฟังความคิดเห็นของบุตร นอกจากนี้ยังสอนให้บุตรรู้จักสิทธิของตนเองและสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

2. แบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดามีอำนาจสิทธิ์ขาดในกิจการทุกอย่างของครอบครัว มารดาจะเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์และไม่มีกรอธิบายเหตุผลการกฏเกณฑ์นั้น บุตรจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดโดยไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ มารดาไม่ค่อยแสดงความรัก ความหวังใยต่อบุตร ไม่เคารพสิทธิของบุตรทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรมีน้อย

3. แบบปล่อยตามใจเด็ก หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักและตามใจบุตรมาก ปล่อยให้บุตรทำตามความพอใจของตนเอง โดยบิดามารดาไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์ใดๆ กับบุตรหรือถ้ามีการวางกฎเกณฑ์และบุตรไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่มีการว่ากล่าวหรือลงโทษแต่อย่างใด บิดามารดาไม่ให้สอนให้บุตรมีความรับผิดชอบและรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

นักวิชาการไทย โดยเฉพาะในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ทำการวิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง รูปแบบของการถ่ายทอดและปลูกฝังของครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจและพฤติกรรมมานานกว่า 30 ปีมาแล้วและพบผลที่สอดคล้องกันตลอดสามทศวรรษนี้ว่า รูปแบบการอบรมที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลทางบวกในปริมาณสูงกับจิตลักษณะและพฤติกรรมที่ดีของเยาวชนไทย คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์และการเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดา แก่เยาวชน (จุจเดือน พันธมนาวิน. 2552 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

และต่อมา เรียกการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ว่าเป็นการผสมผสานของการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก
 สนับสนุนและการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

ผลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผล
 หรือการเห็นแบบอย่างที่ดีจากครอบครัว กับพฤติกรรมของคนดี เก่ง มีสุข ในเด็กและเยาวชน ตามกลุ่ม
 พฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (คุณเดือน พันธมนาวิน. 2552 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

นักวิชาการในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ได้แบ่งพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
 ออกเป็น 4 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น
 พฤติกรรมรับนวัตกรรมและพฤติกรรมตามคุณธรรม (คุณเดือน พันธมนาวินและดวงเดือน พันธมนาวิน.
 2550 : 4) จากการสรุปผลการวิจัย 5 เรื่อง รวมจำนวนผู้ถูกศึกษา 2,443 คน ปรากฏว่า นักเรียนที่รายงาน
 ว่า คนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลจากบิดามารดามาก หรือเห็นแบบอย่าง
 ที่ดีของพฤติกรรมในกลุ่มนี้จากบิดามารดามากเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 มากกว่า นักเรียนที่รายงานตรงข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมประหยัดค่าใช้จ่าย (มนูญ ภูชลินเงิน.
 2547 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) พฤติกรรมการออม (จิตติพร ไวโรจน์วิทยาการ. 2551 : 7; รสนันท์ ณ นคร.
 2550 : 45) และภูมิคุ้มกันตนในการคบเพื่อน (นิศากร สนามเขต. 2550 : 1) นอกจากนี้ยังพบว่า ในกลุ่ม
 เยาวชนผู้กระทำผิด เยาวชนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลจากผู้ปกครองมาก
 เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะเบียดเบียนตนเองน้อยกว่าและมีความพร้อมที่จะเบียดเบียนผู้อื่นน้อยกว่า
 เยาวชนประเภทตรงข้าม (ทองพูล บัวศรี. 2550 : 156)

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเลี้ยงดูข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบ
 การเลี้ยงดูแบบต่างๆ มีผลต่อพฤติกรรม อารมณ์ ลักษณะนิสัยของเด็กในทุกๆ ด้านและจากการศึกษา
 ขึ้นต้น พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และ
 สติปัญญา เอื้อให้เด็กมีความรับผิดชอบและ คุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยด้าน
 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ว่าเป็นปัจจัยต่อความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

การปฏิบัติตนของผู้นำชุมชน

การปฏิบัติตนของผู้นำชุมชน มีผลต่อลักษณะความพอเพียงแห่งตน ดังผลการศึกษาของ
 วุฒิกร วุฒิวัย (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่
 การปฏิบัติของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทาสบชัย อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า ในระดับ
 ชุมชน ผู้นำชุมชนมีผลต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ โดยมีแรงจูงใจที่ผู้นำที่ผู้นำ
 หมู่บ้านได้ให้ความรู้แก่เพื่อนบ้านเป็นแรงจูงใจสูงสุด

กานดา เต๋อขันหมาก (2552 : บทคัดย่อ) พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิต
 แบบเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจังหวัดลพบุรี ปัจจัยหนึ่ง

ได้แก่ การสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการให้คำปรึกษา / ข้อเสนอแนะ มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานอยู่ในระดับต่ำและการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการให้รวมกลุ่มกันในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานอยู่ในระดับต่ำ

นำฝน ผ่องสุวรรณ (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงคราม มีอยู่ 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านจิตใจ และสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม จัดเวทีประชาคมเพื่อการตัดสินใจ การเข้าร่วมทำกิจกรรม สาธารณะของหมู่บ้าน การปฏิบัติตามกฎระเบียบประเพณี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจัยด้านการเรียนรู้ คือ การมีส่วนร่วมในการจัดเก็บ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแผน ปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วม วางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมกิจกรรมในเครือข่ายด้าน อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สมนึก คำใจหนัก (มปป. : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีความสัมพันธ์ทางบวก กับความสำเร็จของการเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญญารัตน์ นันตिका (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำแบบประสาน มีหน้าที่กระตุ้นและผลักดันให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของวรารัตน์ พันธุ์สว่างและคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของ กรรมการเป็น “ผู้นำประชาธิปไตย” เน้นการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการสนับสนุนการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่

จากงานวิจัยข้างต้น กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ปัจจัยด้านการปฏิบัติตนของผู้นำชุมชนส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อต่างๆ

วิชัย กลุขกลาง (2546 : 41) กล่าวว่า สื่อมวลชน หมายถึง การสื่อสารต่างๆ โดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ตและหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อมวลชนทั้งหลายเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการนำความรู้และทักษะไปสู่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ ทุกโอกาสและทุกหนทุกแห่งเท่าที่ขีดความสามารถของสื่อมวลชนแต่ละชนิดจะทำได้ ปัจจุบันนี้สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์มาก จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เด็กเป็นจำนวนมากจะใช้เวลากับการดูโทรทัศน์

หรืออ่านหนังสือ มากกว่าที่จะใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่ ดังนั้น อุปนิสัย ความประพฤติของเด็ก จะได้รับสิ่งร้ายหรือแรงกระตุ้น จากโทรทัศน์หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นอย่างมาก

สุพิศวง ธรรมพันทา (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 104; อ้างอิงจาก สุพิศวง ธรรมพันทา. มนุษย์ กับสังคม. 2543 : 107-109) กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นองค์กรทางสังคมที่มีข้อมูลกว้างขวางหลากหลาย ทั้งสามารถสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ธรรมเนียมประเพณีของสังคม ได้ใกล้ชิดกับบุคคล เรียนรู้หรือเลียนแบบชีวิตทางสังคมจากสื่อประเภท วิทยุ โทรทัศน์ วารสารสิ่งพิมพ์ ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

อรรถพล โครตสินธุ์ (2544 : 6-15) กล่าวว่า สื่อมวลชน หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวสารและ ความรู้ไปสู่ผู้รับสื่อ สามารถโน้มน้าวให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือเร่งกระบวนการทางจิตวิทยา ที่แฝงอยู่ เช่น ก่อให้เกิดเจตคติที่ตื่นตัวและเกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางพฤติกรรม นอกจากนี้จะสามารถ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับตัวบุคคลได้แล้วยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ความรู้ บรรทัดฐานและค่านิยม ต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ คอมพิวเตอร์
2. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตนสาร วารสาร

เกศินี จุฑาวิจิตร (วิชัย กฤษกลาง. 2546 : 41; อ้างอิงจาก เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น. 2542 : 87-90) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนว่า ด้วยลักษณะของสื่อมวลชน ที่มีความกว้างไกลในการครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่งทั่วประเทศและความรวดเร็วในการเข้าถึงประชาชน จำนวนมาก ได้ภายในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ประกอบกับการเปิดรับและบริโภคสื่อเป็นไป อย่างกว้างขวาง ตลอดจนการนำเสนอเรื่องราวที่รุนแรงผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ จึงทำให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความห่วงใยต่อเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่อของ สื่อดังที่เคยปรากฏเป็นข่าวอยู่เนืองๆ และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อ พฤติกรรมของผู้รับสารไว้ ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีประชาชน โดยอ้อม เพราะปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของ สื่อมวลชน ได้แก่

1.1 การมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) ประชาชนจะมีค่านิยมความคิดเห็น และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพล จากการคบหาสมาคมกับคนอื่นและสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลนั้นมาสัมผัสกับ สื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมเหล่านี้ติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Process) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับ ทัศนคติ ความคิดเห็นและความสนใจของตน ประชาชนจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้อง

หรือขัดแย้งกับความคิดเห็นและความสนใจของตน ทั้งยังเลือกที่จะตีความสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่แต่เดิมและจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดเห็นและค่านิยมของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวดสารจากสื่อมวลชนอาจจะไม่ได้ไปถึงประชาชน โดยทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำทางความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อสารมวลชน (Economic Aspect) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อสารมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนจะสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกันไปและประชาชนมีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ รวมทั้งเลือกที่จะตัดสินว่าควรเชื่อถือสื่อมวลชนใดดี

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อบุคคลในฐานะผู้สนับสนุน คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ทัศนคติ ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของบุคคลให้มีความเข้มแข็งขึ้นและพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมา เมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชน หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเหล่านั้น

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมให้เกิดแก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลนั้นๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้รับข่าวสาร หรือเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมมิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันทีทันใดหรือในระยะเวลาอันสั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 34-36; อ้างอิงจาก Bandura. **Social Foundation of Thought and Action.** 1986 : 12-16) กล่าวว่าพฤติกรรมแปลกๆ ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในบุคคลซึ่งไม่เคยปฏิบัติเช่นนั้นมาก่อนเลย บางครั้งไม่สามารถอธิบายได้โดยอาศัยแบบอย่างและอิทธิพลของรางวัลที่มีต่อการแสดงพฤติกรรมแบบนั้นๆ นอกจากนี้ Bandura (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 34-36; อ้างอิงจาก Bandura. **Social Foundation of Thought and Action.** 1986 : 12-16) อธิบายแนวคิดที่สำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมไว้ดังนี้ คือ

พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ (รวมทั้งพฤติกรรมต่อตนเอง) ที่นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนล้วนเป็นผลมาจากการเรียนรู้และสิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์เรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลของพฤติกรรม ความรู้ที่มนุษย์เรียนรู้จะกลายเป็นความเชื่อที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์

เรียนรู้ว่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตามมาทำให้เกิดความดีใจ ความวิตกกังวล ความกลัวขึ้นล่วงหน้า ความคาดหวังนี้ทำให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลตามที่ปรารถนา

การเรียนรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงและการเรียนรู้จากการสังเกต (Observation Learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง ได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง แต่วิธีเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงมีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะสิ่งที่จะเรียนรู้มีมากเกินไปเกินกว่าเวลาและโอกาสของผู้เรียนแต่ละคน จะอำนวยความสะดวกของการกระทำบางอย่างเป็นอันตรายถ้าจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง

การมีตัวแบบ (Modeling) หมายถึง กระบวนการทำให้เหมือนทางจิต คือ ได้รวมเอากระบวนการทางจิตวิทยาในการรับข่าวสาร เก็บจำข่าวสาร กระทำและแรงจูงใจเข้าไว้ซึ่งอิทธิพลของการมีตัวแบบมีผลกระทบทางจิตกว้างขวางกว่าการเลียนแบบ ส่วนการเลียนแบบ หมายความว่า การทำพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 34-36; อ้างอิงจาก Bandura. **Social Foundation of Thought and Action**. 1986 : 48-49)

การมีตัวแบบสามารถผ่านสื่อได้ 4 ประเภท ได้แก่ (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 34-35; อ้างอิงจาก Bandura. **Social Foundation of Thought and Action**. 1986 : 70-73)

1. การมีตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมให้บุคคลเห็น เช่น พ่อสูบบุหรี่ให้ลูกเห็น ครูทิ้งขยะลงถังขยะให้นักเรียนเห็น เป็นต้น เบนจูราเห็นว่า การมีตัวแบบพฤติกรรมมีความสำคัญต่อการสอนพฤติกรรมใหม่มาก ส่วนมากเกิดขึ้น โดยตัวแบบไม่ได้ตั้งใจจะแสดงให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้สังเกตโดยตรง

2. การมีตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบที่พูดบอกหรือเขียนบอกว่าจะทำอะไรได้อย่างไร มนุษย์สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้มากมายจากการฟัง การพูดบอกของผู้อื่น หรือจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นเขียนขึ้น เช่น การประกอบอุปกรณ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน การศึกษาวิชาต่างๆ จากหนังสือ การมีตัวแบบทางวาจานี้อาจใช้ประกอบกับการมีตัวแบบทางพฤติกรรมหรือตัวแบบสัญลักษณ์หรือตัวแบบสัมผัสร่วมด้วยได้

3. การมีตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบผ่านสื่อต่างๆ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ (Videotape) จานภาพ (Video Disk) ภาพยนตร์คอมพิวเตอร์และหนังสือนั้นนับวันจะมีอิทธิพลต่อมนุษย์มากขึ้น มนุษย์ทุกวัยเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมายทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านสื่อเหล่านี้ สิ่งที่เป็นรูปธรรมได้แก่ ทรงผมหรือกิริยาอาการที่แปลกใหม่และที่เป็นนามธรรมได้แก่ ความเชื่อ เจตคติและค่านิยมต่างๆ

4. การมีตัวแบบสัมผัส (Kinesthetic Modeling) ใช้ประโยชน์ได้มากกับการสอนให้คนหูหนวกและตาบอดฝึกพูด ผู้เรียนจะพยายามเลียนแบบเสียงครู โดยการสัมผัสริมฝีปากและคอของครู ซึ่งเป็นตัวแบบให้นักเรียน ส่วนคนตาบอดหรือคนพิการแต่ฟังเสียง ได้ยินก็สามารถเรียนรู้การพูดได้จากการสัมผัสประกอบคำอธิบายด้วยวาจาจากครู

Bandura (อนุศักดิ์ จินดา. 2548 : 35-36; Bandura. **Social Foundation of Thought and Action**. 1986 : 46-51) กล่าวถึงอิทธิพลของตัวแบบส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ผลในการเรียนรู้โดยการสังเกต ผู้สังเกตได้รับความสามารถทางปัญญาและรูปแบบพฤติกรรมใหม่ๆ จากการสังเกตผู้อื่น และการเรียนรู้ทำให้เกิดรูปแบบของพฤติกรรมใหม่ มาตรฐานการตัดสินใจ ความสามารถทางปัญญาและกฎต่างๆ ไปที่ใช้สร้างพฤติกรรมการเรียนรู้โดยการสังเกต จะเห็นได้ชัดเจนที่สุดเมื่อตัวแบบได้แสดงการคิดหรือพฤติกรรมในรูปแบบใหม่ๆ ที่ผู้สังเกต ไม่เคยมีมาก่อน แต่หลังจากการสังเกตก็แสดงพฤติกรรมคล้ายกับตัวแบบ ได้อิทธิพลของตัวแบบสอนให้นำความสามารถย่อยๆ มาจัดเป็นกฎต่างๆ ในการสร้างพฤติกรรมใหม่ๆ

2. ผลในการยับยั้งและไม่ยับยั้งในการแสดงพฤติกรรม อิทธิพลของตัวแบบมีผลในการเพิ่มหรือลดการยับยั้งพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้มาก่อน ผลของตัวแบบในการยับยั้งพฤติกรรมขึ้นกับข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำและผลกรรมจากการกระทำนั้น

3. ผลในการส่งเสริมการกระทำ การกระทำของตัวแบบถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้แนะพฤติกรรมที่บุคคลได้เรียนรู้มาแล้วแต่ไม่แสดงออกมา เพราะขาดตัวจูงใจให้กระทำ ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมการช่วยเหลือ การอาสาสมัคร ความคิดสร้างสรรค์ การแสดงความรู้สึกทางอารมณ์หรือแม้แต่การเลือกอาหารและเครื่องแต่งกาย ด้วยเหตุนี้ตัวแบบจึงมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้น ให้บุคคลกระทำตามโดยชี้แนวทางและสนับสนุนให้แสดงพฤติกรรมนั้น

4. ผลในการส่งเสริมการกระทำในสิ่งแวดล้อมอื่น พฤติกรรมของตัวแบบ ไม่เพียงแต่ชี้แนะการกระทำที่คล้ายกับการกระทำที่ได้เรียนรู้เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้สังเกตมีความใส่ใจต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่พอใจอีกด้วย ด้วยเหตุผลนี้ผู้สังเกตจึงอาจใช้วัตถุเดียวกันหรือสภาพแวดล้อมที่ได้เรียนรู้ไปในทางอื่นๆ ที่ไม่ใช่วิธีการเดิมหรือวัตถุประสงค์เดิมก็ได้

5. ผลในการกระตุ้นอารมณ์ การมีปฏิสัมพันธ์ตามปกติจะนำไปสู่การแสดงออกทางอารมณ์ การเพิ่มตัวแบบแสดงอารมณ์มีแนวโน้มการกระตุ้นอารมณ์ของผู้สังเกตด้วย การกระตุ้นอารมณ์อย่างสูงขึ้นอยู่กับรับมาอย่างไรสามารถเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงเป็นพฤติกรรมได้หรือไม่ เมื่ออารมณ์เป็นตัวเชื่อมกับสถานที่ บุคคลหรือสิ่งของผู้สังเกตจะพัฒนาปฏิบัติอารมณ์ให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์นั้นๆ อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของตัวแบบนี้มีหน้าที่เป็นผู้แนะนำ ผู้ยับยั้งและไม่ยับยั้งพฤติกรรม ผู้ส่งเสริมสิ่งเร้าและผู้กระตุ้นอารมณ์ ถึงแม้ว่าจะทำหน้าที่แตกต่างกันแต่โดยปกติแล้ว ตัวแบบจะทำหน้าที่

เหล่านี้ไปพร้อมๆกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อตัวแบบแสดงความก้าวร้าวแบบใหม่ ตัวแบบจะเป็นผู้สอนและผู้ยับยั้งพฤติกรรมก้าวร้าว คือ เมื่อผู้สังเกตเห็นตัวแบบ ถูกลงโทษ ตัวแบบก็จะทำให้ผู้สังเกตยับยั้งพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น

ดวงกมล เวชบรรยงรัตน์และประกายรัตน์ ศรีสะอาด (มนตรา สายวิวัฒน์. 2545 : 11-12; อ้างอิงจาก ดวงกมล เวชบรรยงรัตน์และประกายรัตน์ ศรีสะอาด. การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม. 2540 : 705-709) กล่าวว่า สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็ก 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การให้ความรู้ความเข้าใจ

เด็กและเยาวชนสามารถรับการสื่อความได้จากสื่อมวลชน โดยการให้ความรู้ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ โดยที่เด็กมักจะมีประสบการณ์น้อยและมีความเข้าใจว่าสื่อมวลชนมีหน้าที่ให้ความรู้แก่เด็ก เด็กจึงคล้อยตามข้อเสนอแนะจากสื่อได้ง่าย ดังนั้นผู้ผลิตสื่อประเภทต่างๆ จึงควรตระหนักในข้อเท็จจริงนี้และทำหน้าที่เสนอข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือค่านิยม

สื่อมวลชนได้เข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือค่านิยมของบุคคลในสังคม ในด้านของการสื่อความ การเสนอแนวคิดและการให้ความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติตามแนวทางใหม่ และยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามแบบอย่างที่เคยยึดถือกันมาในอดีต การเรียนรู้จากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ทำให้เด็กได้พบเห็นสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป จากที่เด็กพบเห็นเป็นประจำ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างประเทศที่สื่อผ่านวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งจากบุคคลที่เด็กพบเห็นในสังคม สามารถสร้างภาพพจน์ใหม่ที่นำเสนอให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งทำให้เด็กส่วนมากมีทัศนคติและค่านิยมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม เช่น ค่านิยมด้านความเป็นไทยหรือการใช้สินค้าไทยไม่เป็นที่นิยมของเด็กและเยาวชน เขาเห็นว่าของจากต่างประเทศดีกว่า น่าสนใจกว่าและทำให้เขาเป็นคนทันสมัยกว่า สื่อมวลชนจึงควรมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมของสิ่งที่จะเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยไม่เอ่ยอ้างหรือนำเอาวัฒนธรรมต่างประเทศมาเผยแพร่บ่อยครั้งเกินไป จนเป็นการชักจูงให้เด็กละเลยค่านิยมที่ดีของสังคมไทย

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

เด็กมักจะเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวละครหรือบุคคลที่เขาพบเห็นบ่อยในสื่อประเภทต่างๆ โดยที่เด็กอาจจะไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบก่อนว่าสิ่งที่ตนเลียนแบบนั้นเหมาะสมหรือไม่ ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงควรระมัดระวังการสื่อสารเพราะเด็กสามารถลอกเลียนแบบทั้งในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีได้ เช่น การทำร้ายร่างกายฝ่ายหนึ่งเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ ซึ่งพบมากทั้งในเรื่องการ์ตูนสำหรับเด็กและภาพยนตร์สำหรับผู้ใหญ่ที่ชมส่วนใหญ่คือเด็กและเยาวชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ตัวแบบในลักษณะต่างๆ มีอิทธิพลต่อทัศนคติหรือพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน สื่อมวลชน เป็นตัวแบบที่สำคัญที่จะหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนมีความคิดทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมการแสดงออก อย่างไร ดังนั้น อิทธิพลของสื่อจึงถือเป็นตัวแปรหนึ่งในการโน้มน้าวให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรมและลักษณะความพอเพียงแห่งตนผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อต่างๆ จะส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนหรือไม่เพียงใด

การปฏิบัติตนของครู

การปฏิบัติตนของครู ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน ดังผลการศึกษาของ วีระ ปันทรัพย์ (2551 : 93) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ในด้านการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเพราะ ครูในโรงเรียนได้รับทราบถึงปัญหาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

ชัยฤทธิ์ ศิลาดะ (วีระ ปันทรัพย์, 2551 : 93 ; อ้างอิงจาก ชัยฤทธิ์ ศิลาดะ, เอกสารการประชุมอบรมสัมมนา การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2550 : 19) ผลการศึกษาปัญหาของครู คือ ความไม่เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาวะความรับผิดชอบของครูมีมาก ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี ไม่สามารถบูรณาการในการเรียนการสอนได้และต่อต้านไม่เห็นด้วย จำเป็นที่ผู้บริหารต้องให้แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีการพัฒนาครู

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (วีระ ปันทรัพย์, 2551 : 93 ; อ้างอิงจาก ปรียานุช พิบูลสราวุธ, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง : ด้านการศึกษา, 2555 : 1) กล่าวว่า ในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก

จากงานวิจัยข้างต้น กล่าวได้ว่า การปฏิบัติตนของครูมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนในการเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ปัจจัยการปฏิบัติตนของครูส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้เรียนเคยได้รับประสบการณ์จากการเรียนและจากสื่อต่างๆ ที่ได้เผยแพร่ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับความหมายและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการศึกษา นั้นจะต้องมุ่งพัฒนาตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับ และรู้จักต่อ ยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น รู้จักพิจารณารับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา

งานวิจัยของปิยะพร พูลเพิ่ม (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง การอบรม ประชุมสัมมนาบุคลากรในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษา

ปิ่นมณี ศรีนวล (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้เข้าร่วม โปรแกรมพัฒนาการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีคะแนนการปฏิบัติตนตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้านสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยของชูศรี สุวรรณ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า ความรู้พื้นฐานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เจตคติต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการควบคุมอารมณ์เป็นปัจจัยที่มีผลทางบวกต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยของสุจิตรา เศยานุรักษ์ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการทำงาน กรณีศึกษา : พนักงานบริษัทประชาอาภรณ์ จำกัด (มหาชน) พบว่า พนักงานมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการทำงานอยู่ในระดับปานกลางทั้งช่วงก่อนและหลังการรับรู้เกี่ยวกับหลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ความเข้าใจแนวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร้อยละ 36

งานวิจัยของชลิตา ลชิตาวงศ์ (มปป. : บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 2 มีการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ด้านความหมายและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านองค์ประกอบ ด้านการนำไปปฏิบัติและด้านประโยชน์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 9 และยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 2 ที่มีการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่ากลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 9 เกือบทุกด้าน

สรินญา อติแพทย์ (2551 : 105) ผลจากการศึกษาพบว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้านร่างกายและจิตใจ

จากผลการศึกษาข้างต้น กล่าวได้ว่า ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ปัจจัยด้านความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

เจตคติต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

เจตคติต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นความพึงพอใจชอบหรือเห็นด้วย เรียกว่า เจตคติเชิงบวก (Positive Attitude) และลักษณะที่ไม่พึงพอใจ ไม่ชอบ หรือไม่เห็นด้วย เรียกว่า เจตคติเชิงลบ (Negative Attitude) ซึ่งสำนักงานสถาบันราชภัฏ (2542 : 46-47) ได้สรุปไว้ว่า เจตคติเป็นสภาพความพร้อมของความคิด ความรู้สึกและแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคล เป็นแรงที่กำหนดทิศทางของพฤติกรรมของบุคคล ต่อเหตุการณ์ สิ่งของหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เจตคติจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่

กรมพัฒนาชุมชน (2548 : 29-33) ให้ความสำคัญกับเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสนอไว้ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตควรเริ่มจากในระดับจิตสำนึก ให้บุคคลตระหนักถึงความสุขและความพอใจในชีวิตอย่างพอดีและรู้สึกถึงความพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (<http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?Id=7>. 2555) ให้ความสำคัญกับการสร้างเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ชูศรี สุวรรณ (2552 : 59) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและ เจตคติต่อการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น เจตคติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสดงออก ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า เจตคติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความพอเพียงแห่งตนของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

การวิเคราะห์สาเหตุหรือการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เป็นเทคนิคที่ ไรท์ (Sewall Wright) เป็นผู้คิดค้นขึ้น (Kerlinger and Pedhazur. 1973 : 305) เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation) การวิเคราะห์ตัวแปรร่วม (Commonality Analysis) หรือการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิกอล (Canonical Correlation) ล้วนแต่ชี้ถึงการมีความสัมพันธ์แบบธรรมชาติระหว่างตัวแปรหรือกลุ่มตัวแปร ไม่ได้ยืนยันหรือสนับสนุนถึงความสัมพันธ์ในรูปที่เป็นสาเหตุและผล การยืนยันหรือสนับสนุนความสัมพันธ์ในรูปที่เป็นสาเหตุและผลก็คือ การยืนยันว่า ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ตัวใดเป็นสาเหตุให้เกิดความแปรปรวนหรือแตกต่างในตัวแปรตาม (Dependent Variable) และสาเหตุดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุที่เกิดจากตัวแปรอิสระตัวนั้นๆ โดยตรง หรือเป็นสาเหตุโดยทางอ้อม กล่าวคือ ไปร่วมกับตัวแปรอื่นในการทำให้เกิดความแปรปรวนในตัวแปรตามหรือเป็นไปทั้งสองทาง ความรู้ดังกล่าวนี้จำเป็นว่าเป็นความรู้ที่ลึกลงไปและช่วยให้เกิดความกระจ่างชัดได้มากขึ้น เพื่อที่จะทราบความรู้ในลักษณะดังกล่าว ไรท์ จึงคิดเทคนิคของการวิเคราะห์สาเหตุที่เรียกว่า Path Analysis ขึ้น

แผนภาพเส้นทาง (Path Analysis) เป็นแผนภาพที่เสนอแนวคิดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยให้ตัวแปรอิสระตัวหนึ่งมีโอกาสเป็นตัวแปรตามของอีกตัวแปรอื่นได้บ้าง

(วียะดา ต้นวัฒนากุล. 2548 : 101) การวิเคราะห์เส้นทางเป็นวิธีที่มีพื้นฐานทางสถิติมาจากการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) โดยอาศัยแผนภาพและสมการ โครงสร้างของแผนภาพเป็นหลักในการนำมาวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรเหตุที่มีต่อตัวแปรผลทั้งในด้านขนาดและทิศทาง นอกจากนั้นยังสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ทั้งความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม (สำราญ มีแจ้ง. 2544 : 63)

ในงานวิจัยการใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางส่วนมากแล้วจะนำสถิติตัวนี้ไปใช้

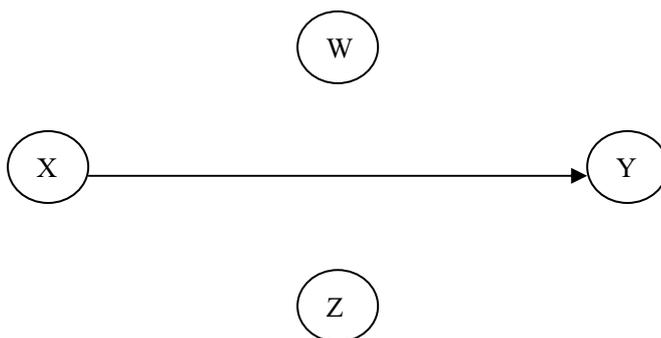
1. เพื่อศึกษารูปแบบ .....
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อ .....
3. เพื่อพัฒนารูปแบบ .....
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ .....

ลักษณะของการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis นั้น จะต้องมีการสร้างหรือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ในรูปที่เป็นสาเหตุและผลเสียก่อน โครงสร้างหรือรูปแบบดังกล่าวนี้เป็นโครงสร้างหรือรูปแบบตามสมมุติฐาน ซึ่งจะต้องสร้างจากทฤษฎี แนวความคิดและผลการวิจัยมีเหตุผลน่าเชื่อถือในตัวแปรอิสระต่างๆ เป็นสาเหตุต่อตัวแปรตาม ตาม โครงสร้างหรือรูปแบบนั้นจริง จากนั้นก็นำมาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมาวิเคราะห์ตาม โครงสร้างหรือรูปแบบด้วยเทคนิคของ Path Analysis ผลจากการวิเคราะห์จะเป็นการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของ โครงสร้างหรือรูปแบบนั้นๆ ได้หรือไม่ กรณีที่มีการปรับปรุงโครงสร้างหรือรูปแบบแล้วจะสามารถสนับสนุนการอ้างสาเหตุตามโครงสร้างหรือรูปแบบที่ปรับปรุงแล้วนั้นได้หรือไม่

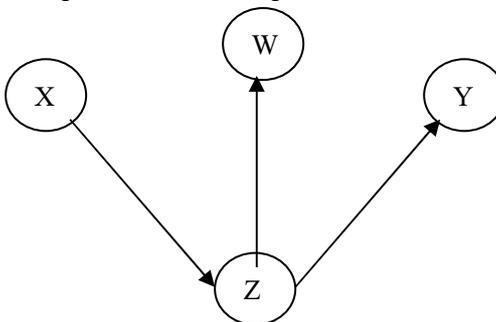
รูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปร

1. ความสัมพันธ์แท้จริง (True Correlation)

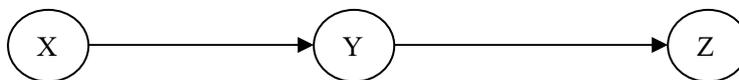
จากภาพ ตัวแปร (X) มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปร (Y) โดยตรง ทั้งนี้เพราะไม่มีตัวแปรอื่นใดมาเกี่ยวข้อง

2. ความสัมพันธ์เทียม (Spurious Relationship)

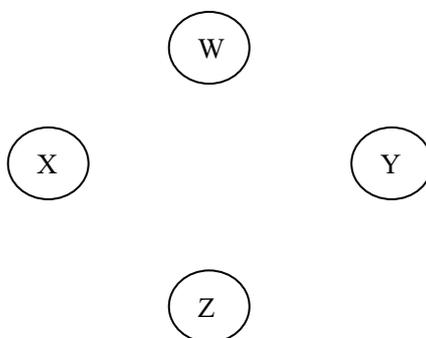
จากภาพตัวแปร (X) ไม่มีอิทธิพลต่อตัวแปร (Y) แต่ทั้งตัวแปร (Y) และตัวแปร (Z) ต่างได้รับอิทธิพลจากตัวแปร (X) ดังนั้น จึงเรียกว่า ตัวแปร (X) และ (Y) มีความสัมพันธ์เทียมกัน

3. ความสัมพันธ์ที่เกิดจากอิทธิพลส่งผ่านจากตัวแปรคั่นกลาง (Interveninf Variable)

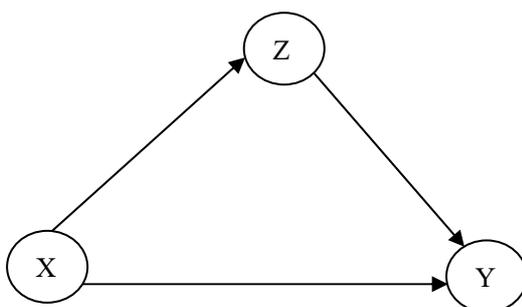

จากภาพตัวแปร (X) มีอิทธิพลต่อตัวแปร (Y) โดยผ่านไปที่ตัวแปร (Z) ก่อน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากอิทธิพล ส่งผ่านจากตัวแปรคั่นกลาง มีลักษณะใกล้เคียงความสัมพันธ์ของตัวแปร (X) กับ (Y) แบบความสัมพันธ์เทียม

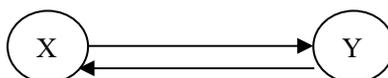
4. ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (No Correlation)

5. ความสัมพันธ์มีอิทธิพลทางอ้อมและทางตรง (Directed & Indirect Effect)

6. ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลย้อนกลับ (Reciprocal Causal Relationship)

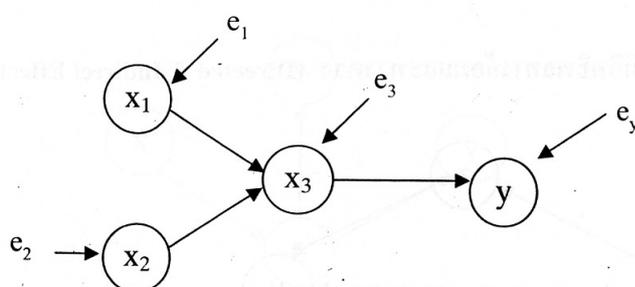
จากภาพตัวแปร (X) มีอิทธิพลต่อตัวแปร (Y) และตัวแปร (Y) มีอิทธิพลต่อตัวแปร

ประเภทของตัวแปร Path Analysis

จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผล จำแนกตัวแปรในการวิเคราะห์ Path Analysis ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรภายนอก (Exdogeneous Variable) ตัวแปรนี้เป็นตัวแปรเริ่มต้นของแบบแผนภาพ (Path Diagram) ซึ่งเป็นตัวแปรที่เป็นมาจากตัวแปรอื่นนอกจากแผนภาพจำลอง โดยผู้วิจัยไม่สนใจที่จะอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรดังกล่าว ว่าได้รับอิทธิพลจากตัวแปรใดบ้าง
2. ตัวแปรภายใน (Endogeneous Variable) เป็นตัวแปรที่เป็นผลของตัวแปรที่อยู่ในแผนภาพ
3. ตัวแปรที่เหลือ (Latent หรือ Residual Variable : e) เป็นตัวแปรที่ไม่อยู่ในแผนภาพแต่อาจจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรที่อยู่ในแผนภาพที่สร้างขึ้นมา ดังภาพ

จากภาพ จะเห็นว่า ตัวแปร x_1, x_2 เป็นตัวแปรภายนอก ส่วนตัวแปร x_3 และ y เป็นตัวแปรภายใน โดยอาจเรียกว่าตัวแปร y อีกว่าตัวแปรภายในสุดท้ายและ e_1 เป็นตัวแปรส่วนที่เหลือ

การสร้างแผนภาพแสดงอิทธิพลทางทฤษฎี

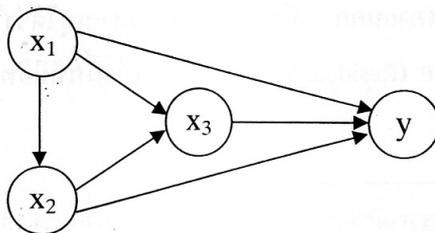
ในการวิเคราะห์เส้นทางของตัวแปรต่างๆ สามารถแสดงได้ด้วยแผนภาพ ที่เป็นรูปแบบที่ผู้วิเคราะห์สร้างขึ้นตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ต่างๆ ของตัวแปร

วิธีการสร้างแผนภาพแสดงอิทธิพลตามทฤษฎี แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 จัดลำดับตัวแปรว่าตัวแปรใดควรเป็นสาเหตุ ตัวแปรใดควรเป็นตัวแปรตาม

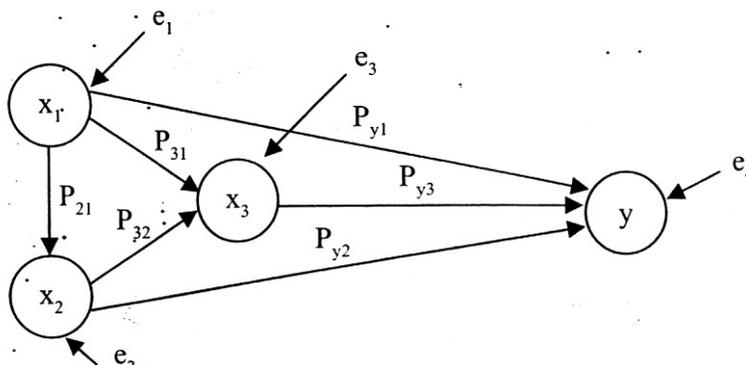
การจัดทำลำดับตัวแปรในแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจะต้องจัดจากซ้ายไปขวา โดยตัวแปรที่อยู่ทางขวาเป็นตัวแปรที่คาดว่าจะเกิดผลจากตัวแปรทางซ้ายมือ โดยเขียนลำดับตัวแปรให้ครบทุกตัว ดังภาพต่อไปนี้

ลูกศร → ให้ความหมายดังนี้ ตัวแปรที่อยู่หัวลูกศรนั้นเป็นผลโดยตรงจากตัวแปรอื่นๆ ที่อยู่ต้นลูกศร เช่น $x_1 \rightarrow x_3$ หมายความว่าตัวแปร x_1 มีผลโดยตรงต่อตัวแปร x_3 และเรียกตัวแปร x_1 ว่าตัวแปรเหตุและเรียก x_3 ตัวแปรผล

การสร้างสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์เส้นทางเป็นการวิเคราะห์ที่อาศัยการวิเคราะห์การถดถอยเป็นพื้นฐาน ดังนั้นการวิเคราะห์เส้นทางจึงมีสมการเข้ามาเกี่ยวข้อง เรียกว่า สมการ โครงสร้าง (Structural Equations) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. ตัวแปร x_1 เป็นตัวแปรภายนอกที่ไม่สามารถหาเหตุได้ว่าจะรับอิทธิพลมาจากตัวแปรใด จึงมีตัวแปรส่วนที่เหลือ (Residual Variable : e) เท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อตัวแปร x_1 ดังนั้นสมการโครงสร้างจึงเป็น ดังนี้

$$x_1 = e_1$$

2. ตัวแปร x_2 ได้รับอิทธิพลจากตัวแปร x_1 สมการจึงเป็น ดังนี้

$$x_2 = P_{21}x_1 + e_2$$

3. ตัวแปร x_3 ได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปร x_1 และ x_2 สมการโครงสร้างจึงเป็นดังนี้

$$x_3 = P_{31}x_1 + P_{32}x_2 + e_3$$

4. ตัวแปร y ได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปร x_1 x_2 และ x_3 สมการโครงสร้างจึงเป็นดังนี้

$$y = P_{y1}x_1 + P_{y2}x_2 + P_{y3}x_3 + e_4$$

โดยที่ P ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Pearson Correlation) = Beta Weight

ข้อตกลงเบื้องต้นการวิเคราะห์เส้นทาง

1. ระดับของตัวแปรอยู่ในระดับช่วง (Interval) และอัตราส่วน (Ratio)
2. ตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรง
3. ความสัมพันธ์ในการวิเคราะห์ Path Analysis ต้องเป็นแบบ เหตุ $\longrightarrow$ ผลทางเดียวเท่านั้น ไม่มีผลย้อนกลับ (Recursive) ดังภาพ

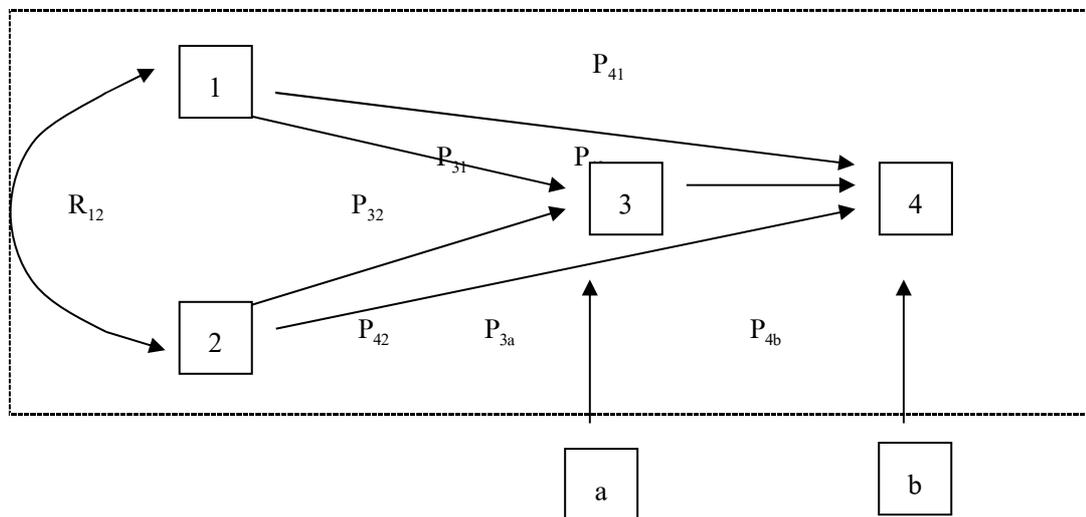
4. การวัดค่าตัวแปรจะต้องมีความเชื่อมั่นและความเที่ยงสูง
5. ความคลาดเคลื่อนของการวัดของตัวแปรต่างๆ ไม่สัมพันธ์กัน
6. ตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรที่กำหนดขึ้น (Fixed) ไม่ได้เกิดจากการสุ่ม

จะเห็นได้ว่า ข้อตกลงเบื้องต้นของ Path Analysis นอกจากจะมีมากกว่าการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแล้วในส่วนที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณยังมีความเข้มงวดกว่า เช่น ข้อตกลงเบื้องต้น ข้อ 1 ที่ว่าระดับของการวัดตัวแปรต่างๆ อยู่ในระดับอันตรภาคนั้นมีความสำคัญมาก

แผนภาพแสดงโครงสร้างระบบสาเหตุ

ดังได้กล่าวแล้วว่าในการวิเคราะห์สาเหตุ จะต้องมีการสร้างหรือรูปแบบ ความสัมพันธ์ในรูปของสาเหตุและผลระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับ โครงสร้างดังกล่าว จึงยกตัวอย่างแผนภาพแสดงโครงสร้างสาเหตุของคอร์กิงเจอร์ (Kerlinger) และเพดฮาซอร์ (Pedhazur) ดังภาพที่ 3 (Kerlinger & Pedhazur, 1973 : 308) ซึ่งเป็นแผนภาพที่ได้ดัดแปลง เล็กน้อย เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 โครงสร้างระบบสาเหตุ

ที่มา : (Kerlinger ; & Pedhazur. 1973: 308)

ตามแผนผังแสดงโครงสร้างระบบสาเหตุ มีสัญลักษณ์ดังนี้

- ↘ แทน ความสัมพันธ์แบบธรรมดา (ใช้เส้นโค้งและมีหัวลูกศรที่ปลายทั้งสองข้าง
  - แทน ความสัมพันธ์ในรูปที่เป็นสาเหตุและผล ตัวแปรที่อยู่ต้นลูกศรเป็นสาเหตุ ตัวแปรที่อยู่หัวลูกศรเป็นผล
  - P แทน Path Coefficient เป็นตัวเลขที่บอกขนาดของอิทธิพลของตัวแปรที่เป็นสาเหตุต่อตัวแปรที่เป็นผล ซึ่งก็คือ ค่า β ในสมการพยากรณ์นั่นเอง
- การเขียนตัวเลขแทนตัวแปรจะต้องเขียนตัวเลขแทนตัวแปรที่เป็นผล ตามด้วยตัวแปรที่เป็นสาเหตุดังตัวอย่าง

P_{41} หมายความว่า ตัวแปรที่ 1 มีอิทธิพลต่อตัวแปร 4 อยู่เท่ากับ P

P_{31} หมายความว่า ตัวแปรที่ 1 มีอิทธิพลต่อตัวแปร 3 อยู่เท่ากับ P

ในกรอบสี่เหลี่ยมที่แสดงด้วยเส้นประ จะเป็นโครงสร้างหรือรูปแบบของระบบสาเหตุตัวแปรที่อยู่ภายนอก ได้แก่ a และ b นั้น เป็นเพียงแสดงให้เห็นว่ามีตัวแปรอื่นๆ นอกเหนือจากในรูปแบบที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรในระบบ

ตัวแปร 1,2,3 เป็นตัวแปรอิสระ ส่วนตัวแปร 4 เป็นตัวแปรตาม ตามแผนภาพอธิบายความหมายได้ ดังนี้

ตัวแปร 1,2 มีผลโดยตรงต่อตัวแปร 3 แล้วตัวแปร 3 มีผลโดยตรงต่อตัวแปร 4 ในขณะที่ตัวแปร 1 และ 2 ต่างก็มีผลโดยตรงต่อตัวแปร 4

ในรูปแบบของระบบสาเหตุจะมีตัวแปรประเภท Exogenous Variable, Endogenous Variable Exogenous Variable เป็นตัวแปรที่เราสันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลในรูปแบบที่เป็นสาเหตุจากตัวแปรภายนอกรูปแบบ จึงไม่วิเคราะห์หว่ามาจากสาเหตุอะไร ในตัวอย่างนี้ได้แก่ ตัวแปร 1 และ 2

Endogenous Variable เป็นตัวแปรที่เราอธิบายว่า ได้รับอิทธิพลตัวแปร Exogenous Variable ในตัวอย่างนี้ได้แก่ ตัวแปรที่ 3 และ 4 ตัวแปร Endogenous Variable ดังในตัวอย่างนี้ ตัวแปร 3 เป็นตัวแปรตามของตัวแปร 1, 2 และเป็นตัวแปรอิสระของตัวแปร 4 ถ้าพิจารณาทั้งระบบตัวแปรตามคือตัวแปร 4 ตัวเดียว ตัวแปร 1 และ 2 มีอิทธิพลในรูปแบบที่เป็นสาเหตุทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อตัวแปร 4 อิทธิพลทางอ้อมจะผ่านมาจากตัวแปร 3

เนื่องจากว่าความแปรปรวนในตัวแปรต่างๆ อาจมีสาเหตุมาจากหลายแห่ง เฉพาะตัวแปรในรูปแบบนั้นๆ ไม่สามารถอธิบายได้หมด จึงอาจเขียนเป็นตัวแปรอื่นๆนอกเหนือจากตัวแปรในรูปแบบเพื่อ ชี้ให้เห็นว่ามีอิทธิพลของตัวแปรดังกล่าวที่อยู่นอกรูปแบบนั้น เรียกตัวแปรประเภทนี้ว่า Residual Variable ในตัวอย่างนี้ได้แก่ ตัวแปร a และ b ตัวแปร Residual Variable นี้ จะสันนิษฐานว่าไม่สัมพันธ์กับตัวแปรอื่นๆ รูปแบบที่ได้กล่าวแล้วและไม่สัมพันธ์กับตัวแปร 1 และ 2 และไม่สัมพันธ์กับตัวแปร b

สรุปลักษณะของการวิเคราะห์สาเหตุได้ ดังนี้

1. ไม่ใช่วิธีค้นหาสาเหตุ แต่เป็นเทคนิคที่ใช้อธิบายความเป็นสาเหตุในเชิงปริมาณ
2. เป็นเทคนิคในการตรวจสอบทฤษฎีหรือรูปแบบตามสมมุติฐาน
3. ก่อนวิเคราะห์สาเหตุ ต้องมี โครงสร้างหรือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม ในรูปของสาเหตุและผล ซึ่งสร้างจากความรู้ ทฤษฎี ผลการวิจัยและแบบแผนของความสัมพันธ์สัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ

1. ผลจากการวิเคราะห์สาเหตุ เป็นการยืนยันหรือสนับสนุนว่า โครงสร้างหรือรูปแบบความสัมพันธ์ในรูปของสาเหตุและผลระหว่างตัวแปรเหล่านั้น (ตามข้อ 3) มีความเป็นไปได้หรือไม่จากข้อมูลที่สังเกตหรือวัดมาครั้งนั้น

ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis

ในการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. มีนิยามของระบบสาเหตุที่ชัดเจน
2. การวัดค่าตัวแปรจะต้องมีความเชื่อมั่นและความเที่ยงสูง
3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ในภาพ เป็นความสัมพันธ์แบบสมการและเป็นสาเหตุทางเดียว ไม่ใช่ต่างก็เป็นสาเหตุและผลซึ่งกันและกัน

4. ระดับของการวัดตัวแปรต่างๆ อยู่ในระดับมาตราอันตรภาค (Interval Scale)
5. ความคลาดเคลื่อนของการวัดของตัวแปรต่างๆ ไม่สัมพันธ์กัน
6. ตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรที่กำหนดขึ้น (Fixed) ไม่ได้เกิดจากการสุ่ม

จะเห็นได้ว่า ข้อตกลงเบื้องต้นของ Path Analysis นอกจากจะมีมากกว่าการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแล้ว ในส่วนที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณยังมีความเข้มงวดกว่า เช่น ข้อตกลงเบื้องต้น ข้อ 4 ที่ว่าระดับของการวัดตัวแปรต่างๆ อยู่ในระดับอันตรภาคนั้น ในการวิจัยทางจิตวิทยา เมื่อจะใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณก็อาจฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นนี้ แต่ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค Path Analysis ถือว่าข้อตกลงเบื้องต้นนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก

ขั้นตอนของเทคนิคการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis

ในการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis จะกระทำหลังจากที่มีแผนภาพรูปแบบระบบสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ และหลังจากที่คำนวณค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ แล้วขั้นตอนของเทคนิคการวิเคราะห์ด้วย Path Analysis มี 5 ขั้นตอน คือ

1. เขียนสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน โดยเขียนจากความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบ
2. กำหนดค่า Path Coefficient (ค่า P) โดยอาศัยจากความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบ
3. กำหนดค่า Path Coefficient แต่ละค่า ถ้าค่าใดมีค่าต่ำมาก คือ ไม่มีค่านัยสำคัญ ก็ตัดค่านั้นออกแล้วคำนวณค่า Path Coefficient ชุดใหม่ ถ้ามีค่ามากขึ้น โดยไม่มีค่าใดต่ำมาก ก็ควรใช้ค่า Path Coefficient ชุดใหม่นั้น แต่ถ้ายังพบว่ายังมีค่า Path Coefficient บางตัวที่มีค่าต่ำมาก ก็ต้องตัดค่านั้นออกไปแล้วคำนวณค่า Path Coefficient ใหม่ดำเนินการในลักษณะนี้ ต่อไป
4. กำหนดค่า r แต่ละตัวโดยใช้ค่า Path Coefficient ที่ได้ในขั้นที่ 3 แทนค่าลงในสมการต่างๆ ก็จะได้ค่า r ออกมาทุกค่า
5. นำค่า r ที่ได้จากการคำนวณในขั้นที่ 4 ไปเปรียบเทียบกับ r เดิม ถ้าพบว่า 2 ค่านั้นเท่ากันหรือใกล้เคียงกันมาก ก็แสดงว่าค่า P ที่คำนวณได้มีความถูกต้อง

การใช้งานโปรแกรมลิสเรล (LISREL) ในการวิเคราะห์เส้นทาง

1. การเขียนคำสั่งโปรแกรมลิสเรล

การเขียนคำสั่งโปรแกรมลิสเรล ต้องพิมพ์คำสั่งในโปรแกรมลิสเรลหรือโปรแกรม Q-Edit ก็ได้และบันทึกชื่อเพิ่มเป็น .imp ลักษณะคำสั่งจะแบ่งเป็น 5 ส่วนดังนี้

1. ชื่อเรื่อง (Title) ให้พิมพ์ชื่อผลงานที่วิเคราะห์ไว้ในบรรทัดแรก โดยไม่จำกัดความยาวและต้องไม่ขึ้นต้นด้วยอักษร DA

2. ข้อมูล (Data) ต้องเริ่มต้นด้วย DA ต่อด้วยลักษณะข้อมูล ซึ่งประกอบไปด้วยจำนวนตัวแปร (NI) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (NO) ชื่อตัวแปร (LA) เมตริกซ์ข้อมูลที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ เช่น เมตริกซ์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (KM) ค่าเฉลี่ย (ME) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การจัดลำดับตัวแปร (SE) เป็นต้น

3. การสร้างโมเดล (Model) เป็นคำสั่งที่ใช้ในการกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล พิมพ์ขึ้นต้นด้วย MO ตามด้วยจำนวนตัวแปรตามหรือตัวแปรภายในสังเกตได้ (NY) จำนวนตัวแปรอิสระหรือตัวแปรภายนอกสังเกตได้ (NX) ตามด้วยรูปแบบเมตริกซ์และสถานะของเมตริกซ์ ที่กำหนดเป็นข้อมูลจำเพาะของโมเดล

4. ผลการวิเคราะห์ (Output) เป็นการกำหนดผลการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยต้องการ จะมีคำสั่งในส่วนที่เป็นการกำหนดวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ ให้พิมพ์ขึ้นต้นด้วย OU ตามด้วยผลการวิเคราะห์ที่ต้องการให้โปรแกรมวิเคราะห์ เช่น ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE) ค่าสถิติ (TV) อิทธิพลรวม (EF) ดัชนีตัดแปรโมเดล (MI) จำนวนทศนิยม (ND=2) เป็นต้น

5. การสร้างภาพแสดงอิทธิพล (Path Diagram) คำสั่งนี้จะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้ เป็นคำสั่งที่ให้โปรแกรมสร้างภาพแสดงความสัมพันธ์พร้อมแสดงค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแปรในโมเดล

เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดล

1. Chi – Square มีค่าต่ำและค่า $p > .05$
2. Chi – Square / df มีค่าน้อยกว่า 2.0
3. ถ้าค่าดัชนี GFI มีค่ามากกว่า 0.97 แปลได้ว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูล
4. AGFI มีค่ามากกว่า 0.9 เข้าใกล้ 1 แปลได้ว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูล
5. ค่า RMR มีค่าเข้าใกล้ 0 ถ้ามีค่าต่ำกว่า 0.05 แปลว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูล
6. ค่า RMSEA มีค่าน้อยกว่า .05
7. Standardize Residual มีค่าไม่เกิน 2.00
8. ค่า Q-Plot เส้นมีความชันกว่าเส้นทแยงมุม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า

1. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัย ได้แก่ อัตลักษณ์แห่งตน การพึ่งตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่/ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ กับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในภาพรวม มีค่าเท่ากับ 0.64 ($MMR = .64$) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันและด้านการเรียนมีค่าเท่ากับ 0.53 และ 0.56 ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มตัวแปรทั้ง 5 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในแต่ละด้านได้ร้อยละ 27 และร้อยละ 31 ตามลำดับ

2. คำนำหนักความสำคัญของกลุ่มตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

2.1 คำนำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเท่ากับ 0.25, 0.21 และ 0.15 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรอัตลักษณ์แห่งตนและการพึ่งตนเอง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 คำนำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ การพึ่งตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมีค่าเท่ากับ 0.15, 0.27, 0.13 และ 0.22 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรด้านอัตลักษณ์แห่งตน ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการเรียนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กรกมล วงศ์วุฒิ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลรวมต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงสุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย รองลงมา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อิทธิพลของสื่อมวลชน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนและความฉลาดทางอารมณ์ มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.41, 0.40, 0.34, 0.16 และ 0.01 ตามลำดับ ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ ความฉลาดทางอารมณ์ มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.11

สร้อยหทัย พัดเงิน (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับค่านิยมในการพึ่งตนเองของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสาขาพาณิชยกรรม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านแรงจูงใจในใฝ่สัมฤทธิ์ ความรับผิดชอบ บุคลิกภาพการแสดงตัว การรับรู้ความสามารถของตนและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่านิยมใน

การพึ่งตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ .671 ปัจจัยทั้ง 5 ด้าน ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของค่านิยมในการพึ่งตนเองได้ร้อยละ 45.1

2. ค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความรับผิดชอบ บุคลิกภาพ การแสดงตัว ส่งผลทางบวกต่อค่านิยมในการพึ่งตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลต่อค่านิยมในการพึ่งตนเองมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านบุคลิกภาพ การแสดงตัวและความรับผิดชอบ มีค่าน้ำหนักในรูปคะแนนมาตรฐานเท่ากับ .301, .298 และ .223 ตามลำดับ ส่วนการรับรู้ความสามารถของตนและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยส่งผลต่อค่านิยมในการพึ่งตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เพ็ญประภา ระนาท (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มพระนครเหนือ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการพึ่งตนเองสูงสุดคือ ความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีขนาดน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .776 , .381 และ .084 ตามลำดับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีผู้กล่าวไว้มากมาย ผู้วิจัยขอ ยกตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพอเพียงและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผลดังนี้

ชูศรี สุวรรณ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาตนเองสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาตนเองสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ 10 กิจกรรม สื่อการฝึกอบรมและการวัดประเมินผล ซึ่งผลการประเมิน โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับสูงและมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการทดสอบประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดคือ นักศึกษาครูที่เข้าอบรมสามารถผ่านการประเมินตามจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกกิจกรรม โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดีมาก มีความสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและมีเจตคติต่อการนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนิน

ชีวิต หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สุมาลี สิงห์เกิด (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า

1. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัย ได้แก่ อัตลักษณ์แห่งตน การพึ่งตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่/ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ กับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในภาพรวม มีค่าเท่ากับ 0.64 (MMR=0.64) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันและด้านการเรียน มีค่าเท่ากับ 0.53 และ 0.56 ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มตัวแปรปัจจัยทั้ง 5 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในแต่ละด้านได้ร้อยละ 27 และร้อยละ 31 ตามลำดับ

2. คำนำหนักความสำคัญของกลุ่มตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

2.1 คำนำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่/ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเท่ากับ 0.25, 0.21 และ 0.15 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรอัตลักษณ์แห่งตนและการพึ่งตนเอง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 คำนำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัย ได้แก่ การพึ่งตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคต อิทธิพลของพ่อแม่/ผู้ปกครองและการเปิดรับสื่อ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเท่ากับ 0.15, 0.27, 0.13 และ 0.22 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรอัตลักษณ์แห่งตน ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงในด้านการเรียนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กานต์ชนิต ต๊ะนัย (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติใน โรงเรียนบ้านเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติใน โรงเรียนบ้านเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงานและการแก้ไขปรับปรุง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติใน โรงเรียนบ้านเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า ควรให้มีการปลูกฝังค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือ การจัดอบรม สัมมนาหรือศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครู บุคคลากรในสถานศึกษาและการให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ

ปิยะพร พูลเพิ่ม (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม (โรงเรียนนาร่อง) อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาเป็นดังนี้

ด้านการบริหารงานวิชาการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่นคือ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง รองลงมาคือ การอบรม ประชุมสัมมนา บุคคลากรในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนตามลำดับ

ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจของครูผู้สอน รองลงมาคือ บุคคลกรมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามลำดับ

ด้านการบริหารงานงบประมาณ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่นคือ การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ รองลงมาคือ การจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีตามลำดับ

ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การกำหนดแผนปฏิบัติการและโครงการเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อจัดทำและเสนอของบประมาณ รองลงมา คือ การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และวัสดุครุภัณฑ์ให้มีคุณภาพและใช้การได้อยู่เสมอ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การเรียนการสอนให้เห็นภาพชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีการวางแผน กำกับติดตามประเมินผล ให้มีการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสอดแทรกในรายวิชาที่สอนหรือจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ควรส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กำหนดนโยบายของครูให้ครอบคลุมชัดเจนควรวางตัวบุคคลให้ถูกกับงาน ควรบริหารงบประมาณให้เป็นไปตามแผนงาน โครงการตามลำดับก่อนหลังให้ชัดเจนและยึดแนวทางสายกลาง ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ ทัวถึงทุกงานและมีการควบคุมควรวางแผนและติดตามการใช้ทรัพยากร

ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินงาน ตามกิจกรรมและ โครงการต่างๆ ในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ